

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Kaarel Kullamaa

**RAHVUSLIKU VENE IDENTITEEDI
KONSTRUEERIMINE VLADIMIR PUTINI
POOLT PEETUD KÕNEDES VAHEMIKUS
2012–2018**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Heiko Pääbo, PhD

Tartu 2019

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

..... /töö autori allkiri/

Kaitsmine toimub/kuupäev/ kell
...../kellaaeg//aadress/ auditooriumis
...../number/.

Retsensent: /nimi/
(...../teaduskraad/),
..... /amet/

Lühikokkuvõte

Oma kolmanda ametiaja alguses võttis Vladimir Putin vastu uue Vene Föderatsiooni rahvusliku kodakondsuspoliitika strateegia vahemikuks 2012–2025. Alates sellest ajast on nii Putin kui tema valitsuse liikmed hakanud varasemast rohkem ja järjepidevamalt viitama vene identiteedi säilitamise ja levitamise olulisusele. Venemaa identiteedi kujunemist ja selle osiseid on laialdaselt uuritud ka varem ning seda valdkonda puudutavaid uurimusi on mitmeid, kuid enamasti on need keskendunud kas vene identiteedile üldiselt või ainult identiteedi välispoliitilisele rakendusele. Käesolev töö püüab seda vahemikku täiendada, tuues kõnede analüüsi põhjal välja peamised identiteedi osised, mida Putin on alates oma kolmandast ametiperioodist avalikult rakendanud, ning nende rakendamise eesmärgid. Autor viis kõnede analüüsiks läbi juhtumipõhise kvalitatiivse sisuanalüüsi koos deduktiivse ja induktiivse kodeerimisega. Kodeerimiseks kasutati MAXQDA 2018 statistilise tekstianalüüsi programmi.

Töö tulemusel selgus, et Putin on alates oma kolmandast ametiajast rakendanud identiteedi konstrueerimiseks kuut peamist ning viit teisejärgulist meetodit. Kõnedes esinevatest identiteediga seotud teemadest on näha, et elementide rakendamine on läbi kaalutud ning tugevamaid identiteedi konstrueerimise teemasid, mida rakendatakse peamise eesmärgiga suurendada toetust riigile ning seeläbi ka selle valitsusele, kasutatakse vaid teatud kõnedes ja sealgi pigem kaudselt. Tööst selgus ka, et identiteeti konstrueeritakse kahel peamisel eesmärgil: suurendamiseks siseriiklikku stabiilsust ja toetust riigivõimule ning laiendamaks Venemaa mõjuvõimu.

Kuna tekstianalüüsi käigus selgus, et kõnedes toimub identiteedi konstrueerimisel teadlik ja läbimõeldud meetmete valik vastavalt kõne kuulajaskonnale ja ajaperioodile, siis mõistmaks täielikult Putini poolt konstrueeritavat identiteedi strateegiat, tuleks edaspidistes uurimustes keskenduda viisidele, millele toetudes Putin oma esinemistes erinevaid meetmeid kasutab.

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Teoreetiline raamistik.....	7
1.1 Konstruktivism	7
1.2 Rahvuslik identiteet ja selle konstrueerimine.....	11
1.3 Riigi konstrueerimine ja identiteedipoliitika Venemaal.....	15
2. Tausta tutvustus.....	20
2.1 Russki Mir	20
2.2 Õigeusu kirik	22
2.3 Vene keel.....	24
3. Metoodika	27
3.1 Analüüsi taust	27
3.2 Valim ja meetod	28
3.3 Kodeerimine	30
4. Kõnede analüüs	32
4.1 Ülevaade andmetest.....	32
4.2 Peamised identiteedi osised ja nende kasutamise eesmärgid	36
4.3 Teisejärgulised meetodid.....	39
4.4 Tulemus	43
Kokkuvõte	47
Kasutatud allikad.....	50
Lisad.....	54
Lisa.1 Kodeerimistabel.....	54
Lisa 2. Koodide esinemise sageduse tabel	55
Summary	56

Sissejuhatus

Alates oma kolmanda ametiaja algusest aastal 2012 on Vladimir Putin hakanud järjepidevalt rääkima vene identiteedi säilitamise ja levitamise olulisusest. Putin on rõhutanud, et 21. sajand on muutuste aeg nii majanduslikes, tsivilisatsioonilistes kui ka sõjaväelistes sfäärides ning selleks, et Venemaa säiliks, tuleb tema sõnul arendada ja säilitada rahvuslikku identiteeti (Putin 2012b). Selle identiteedi säilitamiseks allkirjastas Putin 2012. aastal ka Vene Föderatsiooni rahvusliku kodakondsuspoliitika strateegia aastani 2025 ning on loonud veel mitmeid nii sise- kui välisriiklike programme ja strateegiaid eesmärgiga kaitsta ja levitada vene identiteeti. 2014. aastal läks Putin veel kaugemale ning ütles, et ilma vene identiteedita lõpeb Venemaa kui sellise eksistents (Putin 2014b). 2016. aastal allkirjastas Putin riigiduumale edastatud eelnõu, mille eesmärgiks oli luua föderaalne seadus, sätestamaks vene identiteedi alustalad (Tiido 2018; 3).

Venemaa identiteedi kujunemist ja selle osiseid on laialdaselt uuritud ka varem. Enamasti on need keskendunud kas vene identiteedile üldiselt või ainult identiteedi välispoliitilisele rakendamisele. Käesolev töö püüab seda uurimisvaldkonda täiendada, tuues välja peamised identiteedi konstrueerimise elemendid, mida Putin on rakendanud avalikult nii sise- kui välisriiklikule kuulajaskonnale alates oma kolmandast ametiajast. Selleks plaanib autor vastata kolmele peamisele uurimusküsimusele: esiteks, kuidas on Putin alates oma kolmandast ametiperioodist konstrueerinud Venemaa identiteeti; teiseks, mis on selle peamised osised; ning kolmandaks, mis on identiteedi konstrueerimise eesmärk.

Teema on aktuaalne, sest viimasel ajal on Putini Venemaa tegevus muutnud valvsaks kogu maailma rahvusvahelise kogukonna ning kuna tema tegutsemist peetakse tihti ettearvamatuks, on tema käitumist seletaval uurimisel laialdane kasutegur. Putini poolt rakendatud meetmete tuumiku välja toomiseks analüüsitakse antud töös kõiki vahemikus 2012–2018 föderaalassambleel ja kaasmaalaste kongressil peetud kõnesid. Analüüsi aluseks on valitud just need kõned, sest neid on peetud järjepidevalt ning olulise riikliku rolli tõttu võib ka eeldada, et need kõned on põhjalikult ette valmistatud ning kajastavad seega otseselt Kremli ametlikke maailmavaatelisi seisukohti.

Kuna antud kõned on Kremli kodulehel avalikustatud teksti kujul, rakendab autor nende analüüsiks juhtumipõhist kvalitatiivset sisuanalüüsi. Peamiste meetodite tekstist välja toomiseks rakendab autor kombinatsiooni deduktiivsest ja induktiivsest analüüsimetoodikast, moodustades kokku nn hermeneutilise ringi (Kalmus, Masso & Linno 2015). Deduktiivse ja induktiivse sisuanalüüsi läbiviimiseks kodeeris autor tekstid MAXQDA 2018 programmi abil, rakendades kokku kahte kodeerimisetappi.

Esimeses etapis koostati esmalt deduktiivse meetodi abil Anthony D. Smithi rahvusliku identiteedi teoorias ja Monsterrat Guibernau täiustatud identiteedi tasandite mudelis välja toodud identiteedi konstrueerimise tasanditele vastavad kodeerimisgrupid ning lisati deduktiivse meetodi abil esimesed koodid. Koodide lisamisel toetuti Anthony D. Smithi identiteedi konstrueerimise teooriale ja Petr Panovi raamatus välja toodud vene riigi ehitamise meetmetele, aga ka töö kirjeldavas osas välja toodud teaduskirjanduses mainitud peamistele identiteedi elementidele. Seejärel viidi läbi tekstianalüüs, mille käigus lisati induktiivse meetodi abil koodidena juurde kõnedes esinenud identiteediga seotud meetodid. Kodeerimise teises etapis töötati kõik koodid läbi, jagati alarühmadesse ning liideti need, mis rääkisid samast temast. Koodid jagati alagruppidesse vastavalt viisile, mil neid kõnedes rakendatud oli.

Kvalitatiivse analüüsi nõrga külje ehk nõrga metodoloogilise plaani korvamiseks koostati iga kodeerimisgrupi juurde kodeerimismemo, et koodid struktueerida ning vältida koodide sisu mõtte kadumist või omavahel segunemist.

Töö on jaotatud neljaks osaks. Esimeses peatükis tutvustab autor Peri Robertsi poliitilise konstruktivismi teooriat ning Smithi ja Guibernau riigi ja rahvusliku identiteedi teooriat seletamaks, kuidas konstrueeritakse identiteeti, kuidas ehitatakse riiki ning milliseid meetmeid selleks Venemaal kasutatakse. Teises peatükis toob autor välja peamised varasemas teaduskirjanduses esitatud Venemaa identiteedi osised ning nende kasutamise eesmärgid. Kolmandas peatükis tutvustatakse analüüsi tausta, valimit ja kodeerimissüsteemi. Viimases peatükis viiakse läbi kõnede analüüs, kommenteeritakse selle tulemusi ning võrreldakse neid teoorias välja tooduga, sidudes kokku teoreetilise ja empiirilise osa.

1. Teoreetiline raamistik

1.1 Konstruktivism

Seletamaks lähemalt poliitika ja ühiskonna omavahelist suhet, on autor kasutusele võtnud konstruktivismi teooria, mis sisaldab endas nii poliitilist kui sotsiaalset sfääri. Poliitiline konstruktivism on oma üldises tähenduses teooria, mille kohaselt loovad riigid õigluse ja legitiimsuse põhimõtteid läbi poliitiliste ja sotsiaalsete väärtuste (Buckley 2018). Ehk teisisõnu ei ole poliitilise konstruktivismi teooria kohaselt identiteet inimese olemuse või põhiomaduste tulem, vaid on konstrueeritud poliitilistel, sotsiaalsetel ja ajaloolistel väärtustel. Tänu oma peamisele teesile, et üksused identiteedis on loodud just fundamentaalsete väärtuste baasil (Buckley 2018), on autor konstruktivismi teooria valinud ka analüüsima Putini Venemaa identiteedi konstrueerimist, kuna see võimaldab luua teoreetilise baasi mõistmaks poliitilise ja sotsiaalse tasandi suhet ning seda, kuidas poliitiline tasand võib läbi erinevate ühiskondlike tasandite konstrueerimise inimesi mõjutada.

Poliitilise konstruktivismi teooriat on lähemalt uurinud Peri Roberts oma 2011. aastal kirjutatud raamatus *Political Constructivism*. Antud teooria abil plaanin anda ülevaate, kuidas on võimalik konstrueerida inimeste mõttemaailma, rakendades selleks erinevaid, nii poliitilisi identiteedil põhinevaid kui ka sotsiaalseid väärtusi, nagu näiteks keel, religioon, haridus ja poliitiline konservatism. Seletamaks paremini rahvusliku identiteedi konstrueerimist, kitsendab autor poliitilise konstruktivismi teooria natsionalismi konteksti, täiendades seda omakorda sotsiaalse identiteedi teooriaga. Uurimaks, aga täpsemalt, kuidas saab kujundada poliitikat, kasutades selleks ühiskondlikke väärtusi ja teisi identiteedi osasid, tuleb uurida lähemalt poliitilise konstruktivismi teooriat.

Poliitiline konstruktivism on teooria, mis on välja arenenud küllalt hiljuti ning mis keskendub peamistele ideede kogumile, mille eesmärgiks on seletada, kuidas toimub poliitiliste põhimõtete, poliitilise õigluse, poliitiliste tegevuste ja institutsioonide õigustamine (Roberts 2007; 1). Poliitilise konstruktivismi teooria kohaselt leiavad tänapäeva inimesed iga päev ennast silmitsi olukorraga, kus neil tuleb vastata küsimustele „miks sa seda tegid“, „kas see oli õige tegu“ või „kas me oleksime pidanud neid inimesi

kohtlema sellisel viisil nagu me seda tegime“ (Roberts 2007; 1). Nendele küsimustele vastamiseks püüavad inimesed alati oma tegusid põhjendada, leides neile praktilisi põhjuseid (Roberts 2007; 1). Praktilisi põhjendusi peab Peri Roberts ka oma poliitilise konstruktivismi teooria üheks olulisemaks osaks, sest need formuleerivad inimeste mõttemaailma, kuidas nad nendest igapäevaküsimustest mõtleavad, kuidas nad peaksid nendest küsimustest mõtlema ning milline praktiline põhjus oleks legitiimne tegutsemiseks (Roberts 2007; 113).

Oluline on siinkohal välja tuua, et lisaks oma tegevustele püüavad inimesed leida ka põhjuseid, miks teised inimesed nii mõtlevad või kuidas nemad peaksid mõtlema (Roberts 2007; 1). Praktiliste põhjuste õigustamiseks kasutavad inimesed konstruktivismi teooria järgi nii sotsiaalseid kui personaalseid kontseptsioone, mis sisaldavad endas ideed moraalist ja poliitikast ning mille legitiimsus sõltub konkreetse piirkonna kultuursest ruumist ja sotsiaalsest taustast (Roberts 2007; 141). Näiteks kui Venemaal põhjendada põhiharidussüsteemi ümberkonstrueerimise vajalikkust, tuues praktilise argumendina välja Venemaa kaitsmise euroopalike liberaalsete väärtuste eest ning kohalike traditsioonide säilitamise, tekib eeldatavasti enamikel inimestel selle põhjendusega side ja nad oleksid pakutud ideega nõus. Kui aga sama argumenti kasutada näiteks Rootsis, kukuks selline idee kohe läbi, sest põhjendusel ei ole seost kohaliku elanikkonna tausta ega kultuuriruumiga.

Poliitilise konstruktivismi teooria annab ülevaate, kuidas toimib poliitiliste tegevuste õigustamine, kuid kuna antud töö eesmärgiks on mõista rahvusidentiteedi konstrueerimist Venemaal, jääb see teooria üksinda liialt pealiskaudseks. Seletamaks, kuidas toimib poliitilisel tasandil rahvusidentiteedi konstrueerimine, on seega oluline tuua sisse konstruktivismi teooria natsionalistlikus kontekstis. Tuntumad natsionalismi käsitlejad konstruktivismi kontekstis on Benedict Anderson ja Ernest Gellner. Mõlemad toetavad rahvusluse modernistlikku tõlgendust, mille kohaselt rahvusriigid ja natsionalism on modernistlikud nähtused, mis on loodud poliitilistel ja majanduslikel eesmärkidel (Anderson 2006; 83–113 & Gellner 1998; 196–200). Natsionalismi mõju selgitamiseks rahvusriigi konstrueerimisel on Anderson välja töötanud ka kujutletava rahvusriigi loome teooria, mida ta ise kutsub kujutletavaks kogukonnateooriaks (Anderson 2006; 5–6).

Rahvusriiki peab Anderson kujutletavaks kogukonnaks, kuna reaalsuses ei ole kõigil selle liikmetel üksteisega kunagi võimalik kohtuda, kuid poliitiliselt tasandil konstrueeritud ühine identiteet võimaldab neil sellegipoolest ennast ühtse kogukonnana tunda (Anderson 2006; 6).

Natsionalistlik riigi käsitlus võimaldab ka eraldada ennast teistest rahvustest, tõmmates kogukondade vahele piire, kasutades selleks ühiskonnale iseloomulikke tunnuseid (Anderson 2006; 6-7). Sellist piiri kuvatakse, aga rahvusriigi loome teooria kohaselt ka kui vabadust, mis vabastab ühiskonna teiste mõju alt. Rahvusriigi kujutletav käsitlus läbi natsionalismi võimaldab poliitiliselt tasandil kogukonna üle saavutada ka ülima kontrolli, kuna olenemata tegelikust olukorrast kuvatakse natsionalistlikku kogukonda kui sügavat horisontaalset keskkonda, mis romantiseerib selle liikmete ühtsust (Anderson 2006; 7). Kuvades riiki horisontaalsena, kus kõiki selle liikmeid ühendab ühine rahvuslik identiteet ning rahva ühtsust romantiseeritakse, tekib rahval riigi vastu lojaalsus ja armastus ning lõpuks on nad selle eest valmis isegi tapma ja surema (Anderson 2006; 7). Seega rahvusriigi konstrueerimine läbi natsionalismi võimaldab koondada kõik kogukonna liikmed ühise identiteedi alla, olenemata sellest, kas nad ka tegelikult üksteist tunnevad, ning luua rahvusriik, mis on eraldatud teistest ja mille kodanikud on selle suhtes lojaalsed.

Oluline on ka välja tuua, et rahvusriigid ei ole tekkinud mitte populistlike liikumiste tulemusel, vaid see on pigem ühiskonna kõrgema klassi poolt välja mõeldud kontseptsioon, eristamaks ennast ühiskonna alamklassist (Anderson 2006; 83–93). Selline idee sai Andersoni sõnul alguse koloniaalajastul, kui emamaa kodanikest kõrgemal klassil tekkis vajadus ennast teistest eristada ning säilitada imperialistliku dünastia huvid (Anderson 2006; 90–93). Kuigi vahepeal on toimunud mitmed muutusi, on idee, et rahvus põhineb riigil ja teenib ennekõike riiki, ikka säilinud (Anderson 2006; 83–93). Idee, et rahvusriik põhineb teatud kõrgema ühiskonna grupi soovil ennast teistest paremaks pidada, seletab ka seda, miks äärmuslikke natsionalistlikke ideid rakendavad riigid muutuvad suletuks ning autoritaarseks. Ühtlasi aitab selline teooria ka mõista, miks autoritaarsed juhivad just natsionalistliku identiteedi konstrueerimise poole, et oma võimu kindlustada.

Olles käsitlenud poliitika ja ühiskonna omavahelist suhet läbi poliitilise konstruktivismi teooria ning kitsendanud seda natsionalismi kontseptsioonile, mõistmaks rahvusriigi konstrueerimist ja võimalusi rakendada natsionalismi autoritaarse poliitilise juhtkonna huvides, on oluline täpsemalt lahti seletada, mis on ühiskondlik identiteet. Kuna antud töö eesmärgiks on uurida, kuidas konstrueerib Putin uut rahvusidentiteeti, siis rakendab autor selle mõistmiseks sotsiaalse identiteedi teooriat, mis seletab, kuidas toimib ühiskondlik identiteet ja kuidas seda on võimalik konstrueerida (Trepte 2017). Sotsiaalse identiteedi teooria kohaselt tekib inimestel ühiskonnas ühine sotsiaalne identiteet, kuna inimene hakkab ühiskonna siseselt ennast teistega võrdlema ning kategoriseerima, püüeldes võimalikult suure ühiskondliku tunnustuse poole (Trepte 2017; 1-11).

Sellest efektist tulenevalt on sotsiaalse identiteedi teooria kohaselt võimalik poliitilisel organisatsioonil muuta indiviidi käitumist, modifitseerides või konstrueerides uue ühise identiteedi grupile, millega inimene on teadlikult ja emotsionaalselt seotud (Trepte 2017; 1-11). See tähendab, et ühiskondlikul tasandil on identiteet justkui kogum ühiseid tunnuseid, traditsioone, kombeid ja norme, mis kujundavad sellesse gruppi kuuluvaid indiviide ja nende käitumist ning grupi identiteedi eripära. Kui individ püüdleb ühiskondliku tunnustuse poole, on identiteeti konstrueerides võimalik mõjutada ka inimeste hoiakuid ja käitumist.

Seega toetudes nii poliitilise konstruktivismi teooriale, kujutletavale ühiskonnateooriale kui ka sotsiaalse identiteedi teooriale, selgub, et poliitilisel tasandil on võimalik konstrueerida identiteeti ning et natsionalistlik identiteedi konstrueerimine võimaldab ühendada rahvast autoritaarse võimu alla, sest sotsiaalse identiteedi eripäradest tulenevalt on inimesed sellele vastuvõtlikud.

1.2 Rahvuslik identiteet ja selle konstrueerimine

Eelmises osas ilmnis, et identiteeti on võimalik poliitilisel tasandil konstrueerida. Mõistmaks aga täpsemalt, mis on identiteet ning mis tasanditel ja meetmetega on selle konstrueerimine võimalik, keskendub autor järgnevas peatükis rahvusliku identiteedi teooriatele, mis analüüsivad identiteedi mõju, olemust, elemente ning selle loomet. Rahvuslikku identiteeti on sotsiaalteadustes laialdaselt uuritud ning sõnastatud väga mitmel viisil ning erinevate nurkade alt, kuid üldjoontes on neid kõiki ühendavaks teguriks kuuluvus riigi või rahvuse hulka (Ashmore, Jussim & Wilder 2001; 74-75). Oxfordi sõnastiku järgi on rahvuslik identiteet kui tunnetuslik tervik riigist, millel on unikaalsed traditsioonid, kultuur, keel ja poliitika (Oxford Dictionaries 2015). Kuna rahvuslik identiteet erineb teistest just oma kollektiivsete omaduste poolest, on teaduskirjanduses käsitletud seda ka kui subjektiivset tunnetust, mida üks inimene jagab grupi inimestega riigist, arvestamata tema kodakondselt kuuluvust (Guibernau 2004; 125-141). See tunnetus, mis on kõigil ühiskonnaliikmetel sarnane, tekib aga otsesest kokkupuutest ühiste teguritega, millega uuritava kogukonna liikmed igapäevaselt kokku puutuvad (Kelman 1997; 171-173). Nendeks ühisteks teguriteks on tavaliselt rahvuslikud sümbolid: ühine keel, ajalugu, rahvuslik alateadvus või kultuuriobjektid (Kelman 1997; 171-173). Rahvusliku identiteedi teoorias on välja toodud ka selle psühholoogiline tegur, mis võimaldab teha vahet „meil“ ja „neil“ (Lee 2012; 29).

Selles töös rakendab autor Venemaa süsteemi uurimiseks esmalt Anthony Smithi raamatus *National Identity* välja arendatud rahvusliku identiteedi teooriat ning hiljem selle täiustamiseks Guibernau täiustatud identiteedi tasandite mudelit (Guibernau 2004). Smithi teooria on valitud antud töösse, kuna see teadvustab erinevatest kultuuriruumidest tulenevaid rahvusliku identiteedi erinevusi ning loob süsteemi identiteedi baastunnustest, mis moodustavad kokku ühise rahvusliku identiteedi terviku ning eristavad seda kõigist teistest kollektiivsetest või kultuursetest identiteetidest (Smith 1991; 15). Selline eristatavus võimaldab analüüsida ja kohaldada antud süsteemi Venemaa multikultuurse ühiskonna suhtes ning aitab selgelt välja tuua identiteedi peamised osad, millele keskenduda. Smith on fundamentaalsete rahvusliku identiteedi tunnustena toonud välja viis omadust:

- 1) ajalooline territoorium või kodumaa,
- 2) ühised müüdid ja ajalooline kultuur,
- 3) ühine avalik ja massikultuur,
- 4) ühised seaduslikud õigused ja kohustused kõigile liikmetele,
- 5) ühine majandus koos riigisisese liikuvusega (Smith 1991; 14).

Identiteedi osised avalduvad aga erinevates piirkondades erineva mõjuga ja mängivad erinevat rolli (Smith 1991; 11). Näiteks kui lääne kultuuri kontseptsioon nägi ette, et indiviid pidi kuuluma mõnda rahvusesse, aga sai valida, millisesse ta kuuluda soovis, siis teistes ühiskondades, mis põhinevad rohkem etnilisusel, ei pruugi sellist vabadust olemas olla ning isegi kui inimene emigreerub, jääb ta ikkagi osaks oma sünnijärgsest kodukohast (Smith 1991; 11). Seega on olemas kaks ühiskonnatüüpi: üks keskendub rohkem riiklikule tasandile, pöörates vähem tähelepanu individuaalsetele etnilistele tunnustele, teine aga seab esikohale just etnilised tunnused.

Lisaks erinevatele identiteedi osistele on identiteediteooria kohaselt identiteedil ka erinevad funktsioonid olenevalt sellest, milliseid osiseid kasutades identiteeti konstrueeritakse. See teadmine aitab mõista, mis eesmärkidel on võimalik identiteeti rakendada. Esimeseks rahvusliku identiteedi funktsiooniks on võimekus määrata territooriumi abil kindel sotsiaalne ruum, millel on oma ajalooline väärtus ning kus asuvad moraalselt ja ajalooliselt tähtsad asukohad, mis moodustavad rahvusele ainuomase moraalse geograafia ning mis võimaldavad rahval kutsuda seda piirkonda kodumaaks (Smith 1991; 16). Ühtne moraalne ruum ja geograafiline piiritlemine on olulised, kuna need võimaldavad rahvast defineerida, ning nagu eelnevas osas käsitletud kujutletava kogukonna teooriaselgus, võimaldab see ühendada rahvast ning suurendada lojaalsust võimuorganitele.

Teiseks võimaldab rahvusliku identiteedi majanduslik funktsioon saavutada kontrolli territoriaalsete ressursside, sealhulgas tööjõu üle ning korraldada kaupade, ressursside ja tööjõu liikumist. Kolmandaks võimaldab ühine identiteet inimesi poliitiliselt koondada, määrata ära ühised õiguslikud reeglid ja kohustused ning legitimeerida sotsiaalset korda ja solidaarsust. Majandusliku ja poliitilise funktsiooni olulisus teises ja kolmandas funktsioonis avaldub sarnaselt esimesega samuti konstruktivismi teorias, mille järgi

ühine majanduslik ja poliitiline keskkond võimaldavad kogukonda ühendada. Neljandaks funktsiooniks on võime invidiidid sotsialiseerida kas kohalikena või kodanikena. Seda funktsiooni kasutavad tänapäeva valitsused kõige tihedamini läbi kohustusliku, standardiseeritud ja avaliku haridussüsteemi, mille eesmärgiks on innustada rahvuslikku pühendumust, kohaliku kultuuri praktiseerimist ja riiklikku ühtsust (Smith 1991; 16). Viies ja viimane rahvusliku identiteedi omadus on luua sotsiaalseid sidemeid invidiidide ja ühiskonna klasside vahel, rakendades selleks ühiseid rahvuslikke väärtusi, sümboleid ja traditsioone (Smith 1991; 16-17). Sümbolite alla kuuluvad tavaliselt lipp, rahasüsteem, hümn, vormiriietus, monumendid ja tseremooniad. Viimased aitavad rahvuse hulgas suurendada ühtsustunnet ning vastupanu takistustele ja raskustele (Smith 1991: 17).

Individide sotsialiseerimise ja sotsiaalsete sidemete loomise võime olulisus avaldub kõige otsesemalt eelmise peatüki lõpus mainitud sotsiaalse identiteedi teooria kaudu, sest tänu sotsiaalse identiteedi eripärale hakkab inimene püüdma sobituda gruppi ning kujundades sotsiaalseid norme, traditsioone, kombeid ja identiteeti üldiselt on võimalik seeläbi poliitiliselt kujundada ka inimeste käitumist. Sotsiaalse ja poliitilise teooria professori Montserrat Guibernau poolt täiendatud identiteedi konstrueerimise teooria kohaselt mängib aga kultuurse, territoriaalse ja ajaloolise tasandi tunnuste, sh kohaliku keele, traditsioonide ja religiooni kõrval olulist rolli ka psühholoogiline ja poliitiline tasand.

Psühholoogiline tasand koosneb meetoditest, mis on tunnetuslikud, näiteks patriotism, ning selle tasandi eripära on, et nende identiteedi osiste puhul ei ole inimese jaoks oluline, kas need on faktiliselt tõesed või objektiivsed, vaid et kogukonna liikmed tunnetaks neid tõestena (Guibernau 2004; 137-138). Rahvusliku identiteedi jagamine loob ühise emotsionaalse sideme, mis on oma olemuselt psühholoogiline ega pea olema ratsionaalne (Guibernau 2004; 135). Seega mängib rahvusliku identiteedi juures rolli psühholoogiline tegur, kuna see loob ühtekuuluvustunde ning ühtlasi tähendab, et rahvusliku identiteedi tekkeks ei peagi alati kõik faktid olema täielikult tõesed ja objektiivsed, kuna peaaegu kõik rahvused koosnevad mitmetest etnilistest rühmadest ning seetõttu ei ole identiteedi seisukohast oluline mitte faktide korrektsus ja nende kronoloogiline järjestus, vaid pigem vaimne ja tunnetuslik pool (Guibernau 2004; 135). Rahvusliku identiteedi psühholoogilist rolli, olulisust ja idealiseerivat loomust on

võimalik täheldada ka Eesti rahvuslikus identiteedis, eelkõige just esimese vabariigi ajal toimunud sündmuste kajastamises.

Psühholoogiline tegur on aga otseses seoses poliitilise tasandiga, sest rahvusliku identiteedi poliitilised dimensioonid tulenevad selle suhestumisest modernse rahvusriigiga (Guibernau 2004; 138). Poliitiline roll identiteedis tõusis esile pärast 18.-19. sajandil toimunud muutusi (Guibernau 2004; 139). Kui enne 18. sajandit usuti, et võim on antud jumala poolt, siis pärast valgustusideede levikut hakkasid levima ka ideed vabadusest ja võrdsusest ning riigivõimust, mis põhineb üldsuse otsustel (Guibernau 2004; 139). Selgeimad näited sellisest protsessist on Prantsuse revolutsioon ja Ameerika Ühendriikide iseseisvumine. Uus rahvusliku identiteedi idee riigist viis inimeste lojaalsuse üle monarhilt riigile, mis oli saavutanud võimu territooriumi üle, omas isiklikke rahvuslikke tunnuseid ja sümboleid ning mille elanikud moodustasid ühtse rahva (Guibernau 2004; 139-140).

Guibernau täiustatud identiteediteooria kohaselt on poliitilisel tasandil võimalik identiteeti konstrueerida viiel erineval viisil: esiteks, luues ja levitades kindlat pilti riigist, mis baseerub domineerival rahval, kes omab ühist ajalugu, kultuuri ja territooriumi; teiseks, rakendades ühiseid sümboleid ja rituaale, loomaks ühist kogukonda; kolmandaks, töötades välja ühine kodakondsuspoliitika, mis võimaldab teha vahet „meil“ ja „neil“; neljandaks, konstrueerides ühine vaenlane ning viimaks konsolideerides järk-järgult riiklikud haridus- ja meediasüsteemid (Guibernau 2004; 140).

Seega tuginedes nii Smithi kui Guibernau rahvusliku identiteedi teooriatele, toetutakse kvalitatiivse sisuanalüüsi kodeerimisrühmade koostamisel kuuetele peamisele identiteedi konstrueerimise tasandile:

- 1) kultuuriline,
- 2) territoriaalne,
- 3) ajalooline,
- 4) poliitiline,
- 5) psühholoogiline,
- 6) majanduslik.

Üldiselt selgub identiteediteooriast aga, et identiteeti on võimalik konstrueerida, kasutades ühist territooriumi, ajaloolist pärandit, kultuuri, traditsioone (sealhulgas keel ja religioon), ühist majandust ning seadusi. Mõju omab ka poliitiline tegevus, sest inimeste psühholoogilisest eripärast tulenevalt üritavad nad ühiskonnas pälvida võimalikult suurt tunnustust, püüdes selleks samastuda ühiskonna standarditega. Kui aga neid standardeid poliitilisel tasandil kujundada, on seeläbi võimalik mõjutada ka inimeste käitumist. Identiteedi poliitilise konstrueerimise tunnuseks võib olla näiteks psühholoogilise pildi loomine inimestest kui ühisest rahvusest või ühise vaenlase konstrueerimine, aga ka otsene poliitiline meede, nagu näiteks järkjärguline riiklike haridus- ja meediasüsteemide konsolideerimine.

1.3 Riigi konstrueerimine ja identiteedipoliitika Venemaal

Eelnevates peatükkides rääkis autor nii riigi ja identiteedi vahelisest seosest, identiteedist kui ka selle konstrueerimisest poliitilisel tasandil. Riigi konstrueerimine ja rahvuslik identiteet on aga iga riigi puhul erinevad ning seetõttu tuleb igale riigile läheneda isikupäraselt. Selles peatükis annab autor ülevaate riigi konstrueerimise peamistest teooriatest ning seejärel rakendab Petr Panovi raamistikku Kremli konstrueeritavast natsionalismist, mõistmaks tänapäeva Venemaa juhtkonna konstrueeritud vene identiteedi eesmärke ja nende osiseid. Panovi tunnused aitavad ka mõista, kuidas rakendatakse eelnevalt konstrueeritud identiteeti Venemaa poliitikas ja mis on selle peamised eesmärgid.

Rahvusriigi konstrueerimise teooria, inglise keeles *nation building*, sai alguse 1950.–1960. aastatel, kui seda rakendati seletamaks rahvusliku integratsiooni ja konsolideerumise protsessi, mis viis modernse rahvusriigi tekkeni (Kolsto 2000; 22). Politoloogid on aga riigi ülesehitamise strateegiat käsitlenud kui riigijuhtide poolt teadlikult rakendatud strateegiat, mille eesmärgiks on riigi ühendamine läbi ühiste väärtuste ja võime omavahel suhelda (Kolsto 2000; 22; Alesina 2015; 1). Riigi konstrueerimise olulisust rõhutas juba Napoleon I, kelle sõnul ei saa eksisteerida stabiilset riiki, kui riik ei defineeri üldiseid käitumisprintsiipe, sest kui last ei õpetata väiksest peale

omama kindlat identiteeti, siis jääb ta nagu riiki alati ebakindlaks ja muutustele vastuvõtlikuks (Alesina 2015; 2). Riigi konstrueerimist on kirjeldatud ka kui protsessi, mis ühendab enne modernset perioodi eksisteerinud riigi „alumise“ ja „ülemise“ kihi (Kolsto 2000: 23). See tähendab, et vana süsteem, kus kogukonnad ja riigi tasand olid küllalt eraldatud ning riik tegeles vaid maksude kogumise ja korra hoidmisega, on asendatud protsessiga, mille eesmärgiks on nende kahe kihi ühendamine (Kolsto 2000; 23). Seega tänapäevast riigi konstrueerimise teooriat iseloomustab väikeste ühiskonnagruppide liikmete kaasamine suuremasse kogukonda läbi ühtse hariduse ja poliitilise kaasamise ning riigi laienenud kohustused ja nõudmised, pakkumaks ühiskonnale suuremat valikut teenuseid (Kolsto 2000; 23).

Tänu oma ühendavale mõjule riigi konstrueerimise teoorias on teaduskirjanduses domineerivaks ideoloogiaks tõusnud natsionalism, mis põhineb tugeval riiklikul süsteemil (Mylonas 2017). Selle üldise kontseptsiooni probleem on aga, et see põhineb peamiselt lääneriikide näitel ning ei arvesta teiste piirkondade eripäradega. Näiteks Venemaa oma multikultuurse elanikkonna, keeruka ajaloo ja mitmekülgse kultuuripärandiga omab tugevat riigisüsteemi, kuid rahvuslik identiteet, st mis või kes täpselt on venelane, ei ole siiani paigas (Prizel 1998; 154-155). Antud seisukohta põhjendab oma raamatus tuntud vene identiteedi uurija Ilja Perizel, öeldes, et „Venemaa inimestel on küll tugev uskumus vene tsivilisatsiooni ja vene impeeriumi, aga kui jutuks tuleb täpsemalt vene identiteet ning tunnused, mis defineerivad ühe venelase, muutub idee ebamääraseks ja ebakindlaks“ (Prizel 1998; 154-155).

Ehk siis Venemaad ei saa otseselt konstrueerida kindlale etnilisele klassile. Lääne mudeli alternatiivina on Rogers Brubaker välja arendanud kolm alternatiivset riigi konstrueerimise võimalust. Mudeli esimene tüüp on kodanlik riik, mis hõlmab endas kõiki elanikke, jättes täielikult kõrvale etnilised tunnused. Teine tüüp on kahe- või paljurahvuselised riigid, kus erinevalt esimesest mängib etnilisus määravat rolli ning kus riigi elanikesse ei suhtuta mitte kui indiviididesse nagu esimeses tüübis, vaid kui etnilistesse gruppidesse. Kolmas tüüp on hübriidmudel, milles mõistetakse riiki kui rahvusriiki, aga mitte kui natsionaliseerivat riiki. See tähendab, et riigis elavatele etnilistele vähemustele on tagatud võrdsed õigused ning lisaks ka teatud vähemuste

õigused nagu näiteks õigus tegutseda oma keeles või omada enda haridussüsteemi (Brubaker 1996; 104-105). Brubakeri süsteemi järgi tundub Venemaa kõige sarnasem justkui kolmandale tüübile, sest olenemata riigi multikultuursest taustast omab etniline päritolu endiselt rolli vene rahvuse näol, keda peetakse teistest natuke kõrgemaks, samas on aga vähemustele lubatud teatud õigused ja näiteks oma keel (Panov 2010; 91). Teisalt on ka teatud mitteühtivusi, näiteks haridussüsteemis ja õiguste osas ning seetõttu ei saa Venemaad ka päris täpselt kolmanda mudeli järgi määratleda.

Venemaa süsteemi kirjeldab natuke paremini Alexander J. Motyli poolt välja käidud süsteem, mis sarnaneb üldiselt Brubakeri esimesele mudelile, kuid ei jäta etnilise päritolu rolli täiesti kõrvale, vaid jagab selle riigi ehitamisel kaasavaks ja mitte kaasavaks ning lisab sinna juurde poliitilise ja territoriaalse mudeli (Motyl 1993; 76-80). Kaasava mudeli toomine riigi konstrueerimise juurde võimaldab jätta mitte kaasava mudeli osad nagu kohalik etniline päritolu, keel ja kultuurilised traditsioonid tagaplaanile (Motly 1993; 80) ning liikuda riigi konstrueerimisel edasi riigi tasemel üldisemate ja laiemate tunnustega nagu ühine poliitiline identiteet, ajalooline territoorium ja riiklik religioon. Motly mudelile omase süsteemi rakendamist võib märgata mõningate eranditega nii tsariajal kui ka nõukogude perioodil, eristades tugevalt riiklikku ja individuaalset tasandit, lubades seeläbi mitmete erinevate väikeste kultuuride eksisteerimist Venemaa kui impeeriumi sees.

Pärast Nõukogude Liidu lagunemist aga suur riiklik kontroll kadus ning alles jäi paljurahvuseline riik keeruka ajaloo ja küllaltki lahtise tulevikuga. Lisaks majanduslikele ja poliitilistele probleemidele tekkis ka küsimus, kuidas valitseda multietnilist riiki ühe riigi raamistikus (Tishkov 1996; 5). Nagu ütleb oma uurimuses Vene identiteedist Igor Zevelev, oli Venemaa Nõukogude Liidu järel mitteterviklik, liigendamata riik, millel oli üllatavalt väike rahvuslik teadvus ja hägune visioon oma poliitilistest piiridest (Zevelev 2016;8). See näitab kaudselt, kui olulisel kohal on Vene riigi konstrueerimisel olnud poliitilise võimu ülimuslikkus ja kui väike tegelikult ühtne rahvuslik identiteet. NSVL-i lagunemisele järgnenud segadus ei olnud aga erandlik, kuna olukord oli olnud küllalt sarnane ka aastal 1917 (Zevelev 2016; 8). 1917 aasta olukorda ilmestab siinkohal tuntud Vene poliitilise mõtleja ja filosoofi Petr Struve tsitaat: „Monarhia kokkukukkumine

pärast esmast šoki perioodi näitas rahvusliku teadlikkuse ekstreemset nõrkust otse Vene riigi südames, vene inimestes“ (Zevelev 2016; 8). Seetõttu oli Vene riigi konstrueerimine poliitilisel tasandil korra taastamiseks äärmiselt oluline.

Käesolevas töös analüüsib autor identiteedi rekonstrueerimist Venemaal aga alates aastast 2012, kuna vahemikus 1992–2011 võimul olnud liberaalid ja tsentristlikud pragmaatikud suures osas ignoreerisid seda probleemi või ei tegeleud sellega järjepidevalt (Zevelev 2016; 8). Vladimir Putin on aga alates oma kolmandast ametiajast korduvalt rõhutanud vene identiteedi olulisust ja seda mitte enam ainult akadeemilise subjektina, vaid ka kui probleemi, mis on seotud riigi julgeoleku ja välispoliitikaga (Zevelev 2016: 9).

Analüüsimaaks Putini poolt rakendatavat identiteeti föderaalassambleele peetud kõnedes ja mõistmaks identiteedi rakendamise rolli poliitikas, kasutatakse konkreetse teoreetilise raamistikuna Petr Panovi raamatus välja toodud Kremli natsionalismi tunnuseid, mis hiljem lisatakse ka koodidena Putini kõnede analüüsiks kodeerimistabelisse.

Esimesena on Panov välja toonud teema *Russianness* (edaspidi tõlgitud vene identiteediks). Sinna alla liigitab ta Kremli poolt loodud eristatavuse sõnade *ruskii* ja *rossijanin* vahel, millest esimene tähendab puhast etnilist venelast, teine aga indiviidi, kes on seotud Vene riigi ja rahvuslusega, kuid ei pea ilmtingimata elama Venemaal (Panov 2010; 90). Vene identiteedi alla kuulub ka termin *kaasmaalased*, keda eksisteerib kahte sorti: esmalt need, kes pärast NSVL-i lagunemist endistest liiduvabariikidest Venemaale kolisid, aga ei omanud kodakondsust, ning teiseks need, kes jäid elama välismaale (Panov 2010; 90).

Teise strateegilise teemana on Panov välja toonud vene kultuuri, keele ja väärtuste rakendamise (Panov 2010; 91). Ühine kultuur on rahvusluse alusena ka mujal maailmas küllaltki levinud, autorit aga huvitab selles töös just see, mida täpsemalt nähakse Vene riikliku kultuuri osana. Panov on toonud välja vene keele, mida nähakse kui ühist keelt, millel on ühendav mõju. Kultuuri ja väärtuste osas peetakse silmas traditsioonilisi pereväärtusi, mis on seotud religioossete väärtuste ja õpetustega (siinkohal peetakse peamiseks usundiks õigeusk) ning lisaks ka patriotismi koos ajaloolise pärandi, maa ja kultuuriga. Rõhutatud on riigi tugevus ja sõltumatus (Panov 2010; 91).

Kolmas teema on vene elulaad ehk inglise keeles *Russian way* (Panov 2010; 92). Vene elulaad koosneb vene spirituaalsusest (*duhovno* 'st) ja seda saab ka omandada. Keskne idee on, et vene riik on unikaalne. Sinna alla käib ka mõiste *suveräänne demokraatia*, mis väljendab Venemaa iseseisvust ja sõltumatust käituda oma soovi järgi (Panov 2010; 92). Olulisel kohal on ka nii öelda negatiivne identiteet või mitte kuulumise idee, millega vastandutakse kõigele, mis on seotud läänega, sest opositsioon aitab ühendada (Panov 2010; 92). Vene elulaadi alla kuulub ka kontseptsioon vastutada inimkonna eest ja aidata väikeriike (Panov 2010; 92).

Neljas kontseptsioon on *sobornost*, mis on õigeusu diskursusest pärinev idee, mille kohaselt riik on konsolideeritud üksus, mille keskmes on kõrgem juhtorgan ning mille peamiseks eesmärgiks on seista selle eest, et Venemaa püsiks venepärasuse (*Russian way*) kursil (Panov 2010; 93). Selle kontseptsiooni kohaselt on rahvuslikud huvid juba iseenesestmõistetavad ning juhtorgani eesmärk on, et vene elulaad oleks kaitstud ja jätkusuutlik (Panov 2010; 93). Sellest tulenevalt on ka muud rahva probleemid teisejärgulised ning rahvas võib olla nendest tulenevalt küll rahulolematu, kuid andestab, sest riik hoiab vene ideed, mis on tugevalt seotud patriotismi, ajaloolise territooriumi ja vene kultuuriga. Ühine ajalugu, sümbolid nagu Suur Isamaasõda, õigeusklikud väärtused ja patriotism mängivad selle ühise idee juures võtmerolli (Panov 2010; 93).

2. Tausta tutvustus

Eelnevas teooriaosas on autor selgitanud, et identiteeti on võimalik riigi tasemel konstrueerida ning et riigiloome juures on identiteedil suur roll ning seda on võimalik konstrueerida viiel erineval tasandil. Lisaks on autor välja toonud, et identiteedi konstrueerimisel on võimalik eristada kahte, riigi- ja sotsiaalset tasandit, ning et Venemaa puhul mängib olulisemat rolli just riigi tasand. Käesolevas peatükis keskendub autor peamistele osistele, mis kirjanduses on välja toodud kui Putini meetodid vene identiteedi konstrueerimiseks. Tausta tutvustuse peatükk on loodud toomaks välja peamised identiteedi osised, mida teaduskirjanduses rakendatakse, et neid hiljem deduktiivse meetodi abil esialgsete koodidena rakendada ning uurida, kas nende olulisuse roll ka kõnedes välja tuleb. Peatükk algab Vene Maailma (*Ruski Mir*) kontseptsiooni kirjeldamisega, seejärel uuritakse Vene õigeusu kiriku rolli ning viimaks vene keele rakendamist identiteedipoliitika konstrueerimisel.

2.1 Ruski Mir

Esimesena selgitab autor teaduskirjanduses levinud kontseptsiooni *Ruski Mir*. See pärineb antiikajast, kus mõiste *maailm* all, näiteks Kreeka maailm, Rooma maailm või Konstantinoopoli maailm, mõisteti tsiviliseeritud ruumi, mille territoorium asus ühe kindla keskuse mõju all (Laruelle 2015; 3). See tähendas, et piirkond jagas keskusega ühiseid kultuurseid väärtusi, vandus sellele poliitilist lojaalsust ja oli integreeritud selle majanduslikku orbiiti (Laurette 2015; 3).

Uue vene identiteedi asutajaks nõukogude järgsel perioodil peetakse tolaegse Venemaa üht tuntuimat identiteedikonstrueerijat Petr Shchedrovitsky't, kes 1995. aastal lõi organisatsiooni nimega Vene Instituut (Russian Institute), mis tuli välja kontseptsiooniga *Venemaa Maailm (Mir Rossii)* (Laurette 2015; 4). Vene Instituudi eesmärgiks oli koguda kokku isiklikud ideed ja individuaalsed vaimsed leiud, et luua uus vene konsensus, ning selle saavutamiseks loodi Venemaa Maailma kontseptsioon, mis pidi täitma kontakti taasloomise rolli Venemaa ajaloo ja diasporaaga (Laurette

2015; 4). Venemaa Maailma ideed võib seetõttu näha kui esimest konkreetsemat ideed, püüdmaks taastada Venemaa endine suurus, tuginedes seejuures peamiselt ühisele identiteedile.

Venemaa Maailm keskendus aga rohkem ideele kui selle teostusele. Konkreetsem ja identiteeti kui võimalust riiki ühendada ja kontrollida käsitlev kontseptsioon Vene Maailm (*Russki Mir*) käidi välja sama autori poolt aastal 1999 artiklis „РОССИЯ: СТРАНА, КОТОРОЙ НЕ БЫЛО” ehk “Venemaa: riik, mida ei ole olnud”, kus öeldi, et selleks, et luua ja kontrollida uut Venemaad, tuleb riigil konstrueerida uus identiteet, mis looks sideme vene inimeste vahel (Laurrelle 2015; 5). Seega Vene Maailm loodi ideega tugevdada kontakti vene rahvaga ning ühtlasi taasloomaks kontakti väljaspool Venemaad elavate inimestega. Selline kava oli vajalik Nõukogude Liidu järgse Venemaa taasühendamiseks ning endise hiilguse taastamiseks. Olulisele kohale endise suuruse taastamiseks asetati väljapoole Vene Föderatsiooni ametlikke piire jäänud vene diasporaaga kontaktide taastamine (Laurrelle 2015).

Üks selline näide on välismaal elavate kaasmaalaste kongress, mis tegeleb inimestega, keda Kreml peab vene diasporaa osaks, kuid kes ei ole ametlikult Vene kodanikud. 2001. aasta kaasmaalaste kongressil peetud kõnes tegi Vladimir Putin riigi tasandil esimest korda avalikuks ka Vene Maailma kontseptsiooni, kirjeldades seda kui midagi, mis ulatub palju kaugemale Venemaa territoriaalsetest piiridest ja isegi kaugemale kui vene etniline rahvus (Putin 2001). Sellest lausest võis kaudselt juba mõista, et antud kontseptsiooni peamiseks ideeks on endise hiilguse ja riigi suuruse taastamine. Aastal 2007. loodi Putini korraldusel Vene välis- ja haridusministeeriumi ühisprojektina ka Vene Maailma nimeline fond, mille ametlikuks eesmärgiks seati vene keele ja kultuuri säilitamine (Sherr 2013; 87).

Lisaks kõnedele ja fondile on Kreml rakendanud veel mitmeid teisi riiklikke meetmeid, et Vene Maailma kontseptsiooni kinnitada ja levitada. Näiteks on loodud föderaalne kaasmaalaste seadus, mis võimaldab kaasmaalaseks nimetada igäuhe, kellel on minevikus olnud mingisugunegi seos Venemaa või Nõukogude Liiduga (Sherr 2013; 87). Kaasmaalaste toetuseks loodi 2014. aastal ka rahvusvahelise arenguabi kontseptsioon (*Concept of International Development Assistance*) mis sätestas, et kogu välisabi andmine hakkab toimuma varasema rahandusministeeriumi asemel läbi riiklikult toetatud agentuuri nimega *Rossotrudnichestvo*, võimaldades eelarve kasvatada

50% suuremaks kui varem ehk 95,5 miljoni dollarini (Lutsevych 2016; 10-11). Vene Maailma kodulehel on samuti võimalik näha, kuidas Kreml on ära kasutanud vene identiteedi osiseid nagu keel, õigeusklik religioon või konservatiivsed väärtused Kremli jaoks oluliste suundade toetamiseks. Näiteks on 7. detsembri seisuga lehe kahest peamisest uudisest esimene vene keele halvnevast olukorrast Ukrainas ning teine räägib, kuidas ühe vene päritolu USA poliitiku sõnul levib USA kõrgemate riigivõimude seas russofoobia (Russki Mir 2018). Siseriiklikult on aga loodud narratiiv, mille kohaselt püüab Lääs piirata Venemaa arengut ning suruda peale oma liberaalseid väärtusi (Lutsevych 2016; 12).

Seega võib Vene Maailma fondi ja ka üldiselt Vene Maailma kontseptsiooni identiteedipoliitikast välja lugeda kaks varjatud eesmärki: esiteks Vene elanikkonna ühendamine ja selle lojaalsuse suurendamine Putini režiimile ning teiseks Venemaa endise mõjuvõimu taastamine läbi Vene Maailma kontseptsioonis kirjeldatud vene diasporaa.

2.2 Õigeusu kirik

Teaduskirjanduses on välja toodud ka õigeusu kiriku roll Venemaa identiteedis. Humanitaarteaduste professor, politoloog ja ajaloolane Roman Bäcker on Vene riiki tema algusaegadel pidanud isegi religioosseks kogukonnaks (Curanović 2012; 15). Ka Venemaa ühe peamise ajaloolise diskursuse järgi, mille kohaselt Vene riik pärineb Kiievi-Vene riigist, on religiooni peetud keele kõrval kõige olulisemaks vene identiteedi osaks (Ibid.). Erinevalt aga lääne katoliiklikust maailmast, kus paavsti mõjuvõim oli tihti isegi suurem kui ilmalike valitsejate oma, on Venemaal religioon olnud pigem vahend valitseja jaoks, millega riiki ühendada ja kontrollida. Seda ilmestab ka enne hilist 19. sajandit levinud ajalooline käsitlus, mille alusel peeti venelasteks kõiki isikuid, kes kuulusid Vene tsaari alluvusse, olenemata nende etnilisest kuuluvusest, keelest või rassist, kuid õigeusklik riiklik usund oli juba tol ajal eelistatud (Prizel 1998; 164). Kusjuures vene keel ja kultuur said ametlikult riikliku identiteedikontseptsiooni osaks alles 19. sajandi lõpul (Prizel 1998; 164).

Tänapäeva õigeusu kiriku ja Vene poliitilise võimu suhet võib iseloomustada kui mõlemale poolele kasulikku koostööd (Turunen 2007; 323). Riik pakub kirikule rahalist toetust ning Vene õigeusu kirik omakorda aitab tagada riigi ideoloogilist legitiimsust ning kujundada ühiskonda, mis on truu oma valitsejale ning mille kodanikud on üldiselt oma riigi patrioodid (ibid.). Näiteks vandus õigeusu kirik pärast Nõukogude Liidu lagunemist ametlikult riigivõimule truudust ning sai selle eest vastutasuks õiguse importida alkoholi ja tubakatooteid ilma maksudeta. Lisaks on kirikul vastavalt 2010. aastal jõustunud religioosse omandi seadusele õigus taotleda ükskõik millist föderaal, regionaal või munitsipaal korra poolt omandatud vara, kui ta täidab selleks taotluse, kus tõendab vara religioosset väärtust (Economist 2018)(Strokan 2016).

Putini enda sõnul „mängib kirik väga olulist rolli Venemaa jaoks, luues tingimused mitme konfessiooni, mitme rahvuse ja mitme rahvusvahelise rahu ja harmoonia loomiseks.“ (TASS 2013). Putin on ka öelnud, et „kiriku väärtus läheb isegi kaugemale kui tänapäevased Venemaa piirid“ ning et „see aitab luua häid suhteid ka teiste rahvastega, pidades eeskätt silmas endisi Nõukogude Liidu liikmesriike“ (TASS 2013).

Sellest sõnavõtust tuleb välja, et kirik aitab Putinit kahel erineval viisil: esiteks aitab õigeusu kirik luua siseriiklikult tugevat moraalset tuge Putini tegevustele ning seeläbi vene rahva toetust Putinile suurendada; teiseks aitab see Putinil suurendada oma mõju väljaspool Venemaa piire, rakendades kirikut kui vahendit, mille kaudu endale sobivaid sõnumeid edastada ja millega väljaspool territoriaalseid piire elavaid venelastest kaasmaalasi Venemaaga kontaktis hoida.

Kiriku väärtuse siseriiklikul tasandil rakendamise otseseks näiteks on valitsuse tegude vastu protesteerinud naistebändi Pussy Riot liikmete kaheks aastaks vangi mõistmine, tuues põhjuseks religioossete väärtustega vastuolus oleva huligaanitsemise, mis kohtunik Marina Syrova sõnul „rängalt õõnestas sotsiaalset korda“ (BBC 2012). Putin on siseriiklikul tasandil seostanud kirikut ka julgeolekuga, öeldes, et „nii Venemaa traditsioonilised konfessioonid kui ka Vene Föderatsiooni relvajõud on komponendid, mis toetavad riiklust ning loovad vajalikke eeltingimusi riigi sise- ja välisjulgeoleku tagamiseks“ (Putin 2007). Välispoliitiliselt on aga kiriku esindusi ja preestreid rakendatud üle maailma. Näiteks suundus Eesti praegune Moskva patriarhaadi õigeusu kiriku metropoliit ja endine Moskva Religioosse Akadeemia lektor Vereya Yevgeny koos

kaaskonnaga paar nädalat pärast Krimmi annekteerimist sinna kohalikega kohtuma (Värk 2018). Pärast Ukraina õigeusu kirikule Tomose (õigeusu kiriku tunnistamine iseseisva kirikuna, millel on oma patriarh) tagamist lubas aga Moskva Patriarhaadi kirik „tugevat vastust“ ning Putin korraldas kohtumise oma julgeolekunõukoguga, kus ühe teemana käsitleti Ukraina õigeusu kiriku Tomost (Sputnik 2018). Seega kui varasema põhjal oli selge, et õigeusu kiriku peamine roll on siseriiklikult stabiilsuse tagamine ja välispoliitiliselt Putini mõju laiendamine, siis viimaste näidete põhjal on näha, et kirikut ja selle töötajaid on hakatud rakendama ka riikliku julgeoleku küsimustes.

Oluline on siinkohal aga mitte üle tähtsustada kiriku ja riigi suhtlusest tulenevat kiriku mõju poliitikale. Seda on rõhutanud ka tuntud Venemaa sekulaarse ja religioosse võimusuhte uurija Irina Papkova, kellele sõnul paljud tänapäeva selle valdkonna uurijad on ennatlikult 1997. aasta seaduse põhjal järeldanud, et õigeusu kirik omab võimude vahelises suhtluses suuremat rolli kui tegelikkuses (Papkova 2011; 200). Õigeusu kiriku võimetust toimida ühtse tegutsejana poliitika kujundamises näitab tõsiasi, et vahemikus 1997–2008, kui spetsiaalse staatuse seadus oli juba vastu võetud, ei suutnud kirik saavutada mitte ühtegi seadusandlikku eesmärki (Papkova 2011; 200). Seega on kirik küll oluline mõjutusvahend võimuorgani jaoks, kuid ei oma ise üleliia suurt mõju valitsuse poliitikale.

2.3 Vene keel

Vene identiteedi konstrueerimise empiirilises osas on tulnud jutuks kontseptsioon Russki Mir ja õigeusu kirik. Selles peatükis keskendub autor viimasele teaduskirjanduses tihti rakendatud tunnusele, milleks on vene keele rolli uurimine vene identiteedis ning Putini poolt rakendatavas identiteedistrateegias.

Vene keele rolli mõistmiseks vene identiteedis on oluline mõista vene identiteedi kolme peamist tasandit nii, nagu seda mõistetakse Kremli ja Venemaa riigimeelsete haritlaste hulgas. Need kolm tasandit on ilmekalt välja toonud Vene Teaduste Akadeemia ajaloo- ja filoloogiasakonna akadeemik-sekretär ja multietnilistele probleemidele keskenduva Presidendi nõukogu liige Valery Tishkov. Tema sõnul on Venemaa esiteks mitmest rahvusest koosnev riik, mis eristab seeläbi seda kõigist teistest riikidest. Teiseks toob

Tishkov välja, et Venemaa on riik, kus elavad etnilised venelased (russkii) koos paljude teiste vähemusrahvustega (rossijanin), kelle liikmed võivad kas end venelastena identifitseerida või siis tunnistada, et etniline vene enamus (russkii) omab õigustatult riigi ülesehitamise staatust. Kolmandaks on Venemaa (Rossija) rahvusriik koos multietnilise (rossijan) sfääriga, mida ühendab vene keel ja kultuur ning mis hõlmab ka teisi rahvuskogukondasid, mida võib defineerida ka kui inimesi, rahvuseid, etnilisi gruppe või riike (Tishkov 2008).

Seega vene keelt nähakse kui ühte peamist tegurit, mis ühendab vene riiki ning aitab seda eraldada kõigist teistest. Ühtlasi aitab see ka riiki suurendada, kaasates vene keele rääkijaid Vene riigi multietnilise (rossijan) diasporaa hulka, kuhu kuulumine ei olene sellest, mis riigi territooriumil inimene reaalselt elab. Samas ei anna vene keele oskus automaatselt õigust osaleda riigi ehitamise protsessi juures, nagu tuleb välja Varery teisest punktist, millest tulenevalt selgub, et seda rakendatakse pigem vahendina riigivõimu mõju laiendamiseks kui reaalselt Venemaa kui multietnilise riigi ehitamiseks, kus kõigil on võrdsed õigused.

Märke vene keele rakendamisest nii sise- kui välispoliitikas on mitmeid. Näiteks allkirjastas Putin 2012. aastal Riikliku kodakondsuse poliitika strateegia aastani 2025, mille peamiste eesmärkide seas on vähemuste ja nende keele kaitsmine ning ühtlasi ka välismaal elavate kaasmaalaste kaitsmine (Presidendi dekreet 2012). Aastal 2014 võeti aga vastu dokument riikliku kultuuripoliitika põhiväärtustest (VFKM 2015), milles vene keel ja õigeusu kirik on kuvatud kui võtmerolli mängivad tegurid vene identiteedis ning kus on öeldud, et „tuleviku väljakutsed riigi jaoks on võidelda nende väärtuste säilimise eest ning valeinformatsiooni vastu, mille kohaselt Venemaa on ajalooliselt maha jäänud“ (Tiido 2018; 4). Selle valeinformatsiooni all mõeldakse aga läänest tulenevat kriitikat, peamiselt Putini režiimile.

Vene keelt rakendatakse ka vastandumiseks läänele, kuna seda kuvatakse kui peamist identiteedi osa, mis tagab Venemaa unikaalsuse ja originaalsuse ning mis eristab teda ülejäänud maailmast (Tiido 2018; 2). Näiteks ütles Putin 2015. aasta vene keele nõukogu kohtumisel, et „vene rahva ühtsus sõltub Vene riigist ja vene keele levitamisest (Putin 2015c). Putin on vene keelega seotud probleeme nimetanud isegi „julgeolekuohuks suurele Vene kodumaale“ (Putin 2015c). Vene keelt rakendatakse ka eelnevas peatükis

uuritud Russki Mir fondi kaudu, kus pakutakse erinevaid vene keele kursusi, kultuuriprogramme ja konverentse ametliku eesmärgiga „tutvustada välispublikule vene kultuuri ja saavutusi ning tõsta vene õppeteenuste profiili välismaal“ (Russki Mir Foundation 2018c). Selle raames edastatakse aga Kremlile olulist programmi. Näiteks selgub Russki Mir fondi veebilehelt, et alates 1. veebruarist 2018 algatati Russki Mir fondi poolt uus projekt nimega The Russki Mir Professor Program mille eesmärgiks on „süsteemiseerida välismaal asuvate partnerite kutsutud Vene spetsialistide paigutamine ning korraldada vene keele ja teiste õppeainete väljaõpet kohapeal, eelistades kõige olulisemaid projekte“ (Russki Mir Foundation 2018b). Kuna Russki Mir fondi puhul on tegemist Kremli poolt loodud ja rahastatud organisatsiooniga, siis võib ka eeldada, et nende „kõige olulisemate projektide“ all peetakse silmas neid, mis edendavad Kremli huve.

Putin rakendab vene identiteedi säilitamise egiidi all vene keelt ka sisepoliitilise korra loomiseks. Näiteks kui Putini sõnul on emakeele säilitamine oluline säilitamiseks identiteeti, selle unikaalsust ja traditsiooni (Putin 2013d), siis siinkohal on oluline mõista, et emakeele all peab Putin rohkem silmas vene keelt kui teisi keeli. Näiteks kui varemalt käis Venemaal kohalike emakeelte õpetamine vastavalt Venemaa 26 etniliselt defineeritud autonoomse vabariigi seaduste järgi, siis 19. juunil 2018 Vene duumas vastu võetud muudatuse alusel muudeti 35 ametlikust keelest 34 vabatahtlikuks (Tiido 2018; 4). Kusjuures muudatuse eelnõu oli algatatud just Putini erakonna Ühtse Venemaa saadikute poolt (Tiido 2018; 4). Otsuse põhjenduseks toodi väidetavad kaebused Tatarstani etniliste venelaste poolt, kelle lapsed pidid koolis tatari keelt õppima (Tiido 2018; 4). Kuigi pärast Tatarstani elanike tugevaid proteste seadust parandati, muutes kohaliku keele õppe uuesti kohustuslikuks, lisati sinna aga klausel, mille alusel vene keele võib igal pool valida emakeeleks, välistades seeläbi ikkagi kohaliku keele õppe (Tiido 2018; 5). Selline toimimine võimaldab Putinil saavutada üha tugevamat kontrolli varasemalt veel küllalt iseseisvates rahvuspõhistes haldusüksustes, näiteks Põhja-Osseetia regioonis, ning seeläbi vähendada omavalitsuste võimu ning suurendada keskvalitsuse oma.

3. Metoodika

3.1 Analüüsi taust

Käesolevas töös uurib autor Vladimir Putini poolt kolmanda ametiaja jooksul konstrueeritavat vene identiteeti, selle osiseid ning eesmärke, milleks identiteeti kasutatakse. Identiteedi uurimise põhjuseks on Putini, Sergei Lavrovi ja teiste Kremli kõrgemate ametnike sõnavõttud ning Putini kolmanda ametiperioodi jooksul vastu võetud seadusaktid, milles on korduvalt rõhutatud rahvusliku identiteedi konstrueerimise vajalikkust ning millest on tekkinud üldine diskursus vene identiteedist, mis põhineb Kremli tõlgendusel Venemaa ajaloo, religioonist, sümbolitest ja väärtusest.

Autor alustab uurimisvahemikku just Putini kolmandast ametiajast kahel peamisel põhjusel. Esiteks tuli Putinil esimesel kahel võimuperioodil (2000–2008) tegeleda riigi üles töötamisega ning oluline oli luua hea mulje rahvusvahelisel areenil, sest kõrgete naftahindade tõttu oli see Venemaa majanduse jaoks ja sellest tulenevalt ka Putini võimu jaoks hädavajalik (Roth 2018). Seetõttu ei saanud Putin kohe nii drastiliselt oma isiklikku võimu kindlustama asuda. Teiseks ning isegi olulisemaks põhjuseks on aga vabanemine vana režiimi eliidi mõju alt, mis andis Putinile palju vabamad käed oma poliitika ellu viimiseks. Vanast eliidist eemaldumine ning pöördumine konservatiivsema ja tööliklassimeelsema poliitika poole avaldus eriti selgelt pärast Dmitri Medvedevi ametiperioodi lõpus toimunud suuri rahvaprotsesse, mis olid tingitud ebaõnnestunud NATO sekkumise takistamisest Liibüas ning avalikuks tulnud valimispettustest (Roth 2018). Putin kirjutas otse: „mingu see eliit põrgu, nüüd me toetume rahvale, tööliste massile“ (Roth 2018). Seega alates kolmandast ametiajast sai Putin enda kätte täieliku ainuvõimu, mis aitas tal hakata riiki konstrueerima rohkem oma soovidele vastavalt.

Identiteedi konstrueerimisele aitab kaasa ka 2009. aastal toimunud uue Moskva patriarhaadi valimiste järel patriarhaadiks saanud Kirill. Erinevalt oma eelkäijast Aleksius II-st toetab Kirill oluliselt rohkem kiriku ja sekulaarse võimu koostööd, aidates seeläbi Putinil oma identiteedikontseptsiooni läbi suruda. Konkreetsete näidetega identiteedi konstrueerimisest on 2012. aastal Putini allkirjastatud määrusega vastu võetud rahvusliku kodakondsuspoliitika strateegia aastani 2025, mille eesmärgiks on luua vaimne ühtsus

Venemaa inimeste vahel (Tiido 2018; 3), lisaks ka 31. oktoobril 2016 endise rahvaste ministri poolt välja käidud ning Putini poolt allkirjastatud föderaalne seaduseelnõu „formuleerimaks vene identiteeti“ (Tiido 2018; 3).

3.2 Valim ja meetod

Selleks, et mõista selle uue konstrueeritava identiteedi osiseid ja eesmärke ning neid analüüsida, on autor keskseks allikaks valinud Putini iga-aastasele föderaalassambleele peetud kõned. Autor on valinud need kõned esiteks seepärast, et erinevalt paljudest teistest kõnedest on Putin neid pidanud järjepidevalt alates oma kolmanda ametiperioodi algusest aastal 2012, andes sedasi järjepideva ülevaate ning võimaldades uurida identiteedi konstrueerimist kogu tema kolmanda ametiaja jooksul. Järjepidevad kõned võimaldavad analüüsida ka Venemaa identiteedi konstrueerimise protsessi ja selles protsessis toimunud muutusi.

Teiseks on föderaalassambleele peetud kõned väga ametlikku laadi ning suunatud riigi ladvikule, kelle hulgas on nii kohaliku kui ka riigi tasandi esindajad, kohtute esindajad, peamiste kirikute esindajad, avalikke tegelasi ja ka peamised meediaväljaanded. Laia kuulajaskonna tõttu kajastavad kõned suurt hulka teemasid, võimaldades antud töös tuvastada võimalikult palju identiteedi osasid.

Kolmandaks, kuna kõned on avalikult tuntud ja omavad suurt tähtsust nii siseriiklikult kui väljaspool riiki, on need koostatud pika aja vältel ning parimate Vene ekspertide tiimide poolt, mis koosnevad parimatest kõnekirjutajatest ja nõustajatest. Põhjalik ettevalmistus tagab selle, et kõned kajastavad kõige paremini ametlikke Kremli maailmavaatelisi seisukohti, võimaldades analüüsida ka identiteedi rakendamise eesmärke. Kõnede ülevaatlikkuse, laia kuulajaskonna ning teemade mitmekülge ja põhjaliku ettevalmistuse tõttu on kõned ka küllalt mahukad – iga kõne pikkus on umbes 30 lehekülge. See tagab ka piisava mahu, et antud töös läbi viia põhjalik analüüs.

Lisaks föderaalassambleele peetud kõnedele analüüsin ka regulaarselt 2012., 2015. ja 2018. aastal välismaal elavate kaasmaalaste maailmakongressidel peetud Putini kõnesid. Antud üritusel peetud kõned on samuti toimunud järjepidevalt iga kolme aasta tagant ning

on Kremli jaoks olulisel kohal, suhestumaks väljaspool Vene ametlikku territooriumi elava vene diasporaaga. Välismaal elavatele kaasmaalastele suunatud kõned võimaldavad pakkuda täiendust föderaalassambleel peetud kõnedele ning keskenduvad välismaal elavale vene diasporaale, lubades võrrelda kõnedes mainitud identiteedi osasid ning nende eesmärgi, milleks neid rakendatakse.

Uurimismeetodina kasutab autor töös juhtumianalüüsi, rakendades selleks kvalitatiivset sisuanalüüsi. Autor on töö analüüsimeetodiks valinud kvalitatiivse analüüsi, sest see võimaldab süvitsi analüüsida tekste ja nende sõnumeid, toomaks välja nende rakendamise eesmärgid. Tekstianalüüs sai valitud ka seepärast, et kuna originaalis on kõned peetud vene keeles, on Kremli veebilehel need kõned avalikustatud ka inglise keeles ametlikult tõlgitud tekstidena.

Kuna töö eesmärgiks on keskenduda just peamistele meetoditele, ideedele ja argumentidele, mida Putin on kasutanud järjepidevalt identiteedi konstrueerimiseks, rakendatakse kombinatsiooni deduktiivsest ja induktiivsest analüüsimeetodist, moodustades kokku nn hermeneutilise ringi (Kalmus, Masso & Linno 2015). Antud viis võimaldab kodeerimise abil rakendada kõigepealt teooriast välja toodud raamistiku ja peamisi identiteedi osiseid ning siis tekstianalüüsi käigus lisada sinna juurde tekstis rakendatud identiteedi konstrueerimisega seotud meetmeid.

Kvalitatiivse analüüsi nõrga külje, ehk metodoloogilise plaani puudumise korvamiseks rakendab autor kodeerimisel kodeerimismemo, mille abil struktureeritakse tekstist leitavad osad ja nende tähendus juba tekstide läbilugemise käigus. Kõnede analüüsi esimeses osas toob autor välja üldised tulemused ning vastavalt teooriale enim rakendatud identiteedi konstrueerimise tasandid.

Enim rakendatud meetodite välja toomiseks jaotati need vastavalt kõnedes esinemissageduse ja kasutamistiheduse alusel kaheks peamiseks grupiks: esiteks kõigis kõnedes rakendatud meetodid, teiseks teisejärgulisemad meetodid, mida rakendati vähemalt seitsmes kõnes üheksast. Meetodite kõnedes esinemise sageduse alusel jaotamine võib küll jätta välja mõned Putini ideoloogilises identiteedistrateegias olulised meetodid, kuid kuna antud töö eesmärgiks oli peamiste kõnedes rakendatud identiteeditunnuste leidmine ja nende eesmärkide väljaselgitamine, siis oli see antud juhul otstarbekas. Teisejärguliste tunnuste grupis seati piiriks vähemalt seitse kõne, kuna see

tagas, et tunnust oleks vähemalt korra kasutatud nii föderaalassambleele kui kaasmaalaste kongressil peetud kõnes ning ka üldiselt kõnedes küllalt sagedaselt rakendatud.

3.3 Kodeerimine

Teksti sõnumite muutumise ja identiteedi rekonstrueerimise protsessi uurimiseks kasutab autor deduktiivset ja induktiivset kodeerimise meetodit, ehk siis rakendab varasemas teaduskirjanduses välja toodud Venemaa identiteedi peamiseid osiseid koodeerimisgruppide alustena ja lisab sinna tekste läbi lugedes induktiivse meetodi abil tekkinud täiendused. Tekstide kodeerimiseks ja analüüsiks rakendatakse MAXQDA 2018 statistilist tekstianalüüsi programmi, kuna see võimaldab efektiivselt luua teooriapõhised kodeerimistasandid ning nende alla lisada rahvusliku identiteedi konstrueerimiseks rakendatud meetodeid.

Kodeerimistabeli koostamisel tugineti esmalt teooria esimeses alapeatükis välja toodud poliitilise konstruktivismi, kujutletava ühiskonna ja sotsiaalse identiteedi teooriale, mille alusel on rahvuslikku identiteeti võimalik konstrueerida, rakendades selleks ühiseid tunnuseid, traditsioone, kombeid ja norme. Kodeerimine viidi läbi kahes etapis: esmalt lisati koodidena teises ja kolmandas teooria alapeatükis välja toodud Smithi rahvusliku identiteedi teooria ja Petr Panov'i Kremli poolt rakendatavate natsionalismi tunnuste raamistikus välja toodud meetodeid ning teksti läbitöötamise käigus lisati sinna veel uusi meetodeid juurde; teise kodeerimisetapi käigus töötati aga kõik välja tulnud koodid läbi ning ühendati need, mis rääkisid samast temast, ning lisati alagruppidesse need, mis täiendasid peamist koodi, kuid mida rakendati harvem.

Struktuurina rakendas autor teooria teises alapeatükis välja toodud Smithi rahvusliku identiteedi teooria ja Guibernau täiustatud identiteedi tasandite mudeli baasil järgnevat raamistikku:

- 1) kultuuriline,
- 2) territoriaalne,
- 3) ajalooline,
- 4) poliitiline,
- 5) psühholoogiline,

6) majanduslik.

Koodid lisati kategooriatesse vastavalt sellele, mis viisil neid tekstides kuvati.

Kultuurilise tasandi alla lisati teoriast tulenevalt koodidena „Russki Mir“, „õigeusu kirik“ ja „vene keel“. Teises kodeerimise etapis lisandusid veel koodid „traditsioonilised väärtused“, „spirituaalsed ja moraalsed väärtused“, „konservatiivsed väärtused“ ning „etnilised ja kultuursed õigused“.

Territoriaalse tasandi alla lisatud koodiks kujunes kahe etapi tulemusel sarnaselt nii teoorias kui tekstis territooriumile viitav „isamaa“ (emamaa).

Ajaloolise tasandi alla kuuluv esimeses etapis rakendatud teoriast tulenev kood „ajalooline pärand“ jagati aga pärast teksti analüüsimist kaheks, vastavalt „võimas ajalugu“ ja „rahvuslik ajalugu“, kuna kõnedes rõhuti ajaloole kahes erinevas rollis.

Poliitilisele tasandile lisati esimeses etapis teoriast tulenevalt koodidena „poliitiline suveräänsus“ ja „vene elulaad“. Kodeerimise teises etapis lisandusid veel koodid „haridus kui kultuuri päästja“, „mõjuvõimu suurendamine läbi kultuuri“, „meedia kui viis levitamaks õiget informatsiooni“ ja „erinevad etnilised grupid, kuid üks rahvus“. Viimase koodi alakoodidena rakendati Panov'i teoorias viidatud kahte etnilist gruppi ruskii ja rossijanin. Haridus paigutus poliitilise tasandi alla, kuna seda rakendati kõnedes eelkõige kui poliitilist strateegiat, loomaks riigile kuulekaid kodanikke.

Psühholoogilise tasandi alla paigutati kahe kodeerimisetapi tulemusel järgmised koodid: „psühholoogiline suveräänsus“, „rahvusliku ja spirituaalse ühtsuse säilitamine“, „patriotism kui edasiviiv jõud“, „rahvuslik alateadvus“, „sisemine energia“ ja „tugev riik“.

Kuna teoorias toodi majanduslik tasand välja vaid tasandina, siis majanduslikule tasandile lisandusid kõik koodid induktiivse meetodi abil tekstist. Rakendatud koodideks olid „majanduslik iseseisvus“, „inimeste ühendamine ühisesse majanduslikku ruumi“, „rahvusliku tähtsusega probleemid“, „rahva tahe“, „rahvuslik ettevõtlus“, „omad ressursid“ ja „patriootlik majandus“. Rahva tahte all pidas Putin silmas vene rahva soovi toetada oma majandust.

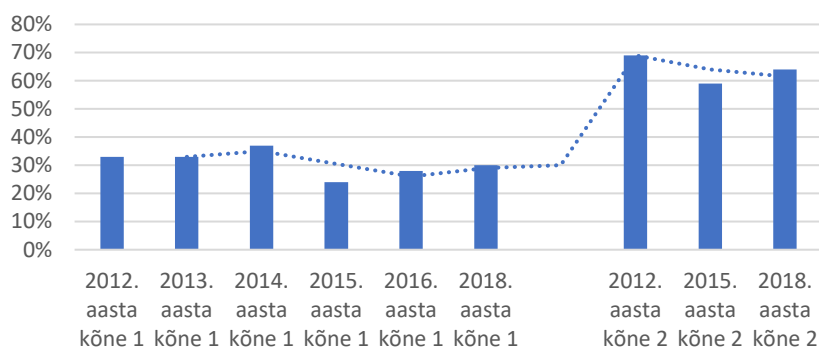
4. Kõnede analüüs

4.1 Ülevaade andmetest

Teksti analüüsimise tulemusel selgus, et identiteeti või sellega seotud sõnumeid esines alates aastast 2012 föderaalassambleele (joonisel kõne 1) ja kaasmaalaste kongressil (joonisel kõne 2) peetud kõnedes keskmiselt 77 korda kõne jooksul, mis teeb protsentuaalselt keskmiselt 50% kõne kohta. Märkatav erinevus ilmnes föderaalassambleele peetud kõnede ja kaasmaalaste kongressil peetud kõnede vahel. Kui föderaalassambleele peetud kõnedes moodustasid kodeeritud teksti osad keskmiselt 35,5% kõnedest, siis kaasmaalaste kongressil peetud kõnedel oli see protsent peaaegu poole suurem, moodustades kokku 64% kõnest.

Kaasmaalaste kongressil ja föderaalassambleele peetud kõnedes rakendatud identiteedile viitamise osakaalu suur erinevus tuleneb kõnetüüpide erinevusest. föderaalassambleel peetud kõned on oluliselt pikemad ning kõnede eesmärgiks on anda ülevaade aasta jooksul tehtust ning riigi jaoks olulistest teemadest, mistõttu identiteeti kajastavad lõigud on väiksema protsentuaalse osakaaluga. Kaasmaalaste kongressil peetud kõnede peamiseks eesmärgiks on aga rõhuda ühisele identiteedile, et säilitada side väljaspool Venemaad elavate inimestega, kes moodustavad vene diasporaa. Seetõttu ei oma seal konkreetsed andmed, statistika ja aasta jooksul tehtu nii suurt rolli ning identiteediga seostatud osad saavutavad protsendiliselt suurema osakaalu. Protsentuaalsele vahele aitab kaasa ka föderaalassambleele peetud kõnede eripära, kus identiteediga seotud teemad võetakse tihti kõik koos korraga kokku statistiliste lõikude lõpus või alguses, kus kõik identiteedi osised tuuakse korraga välja paari või mõnel juhul ka vaid ühe lausega.

Identiteedi rakendamise protsentuaalne osakaal uuritavates kõnedes

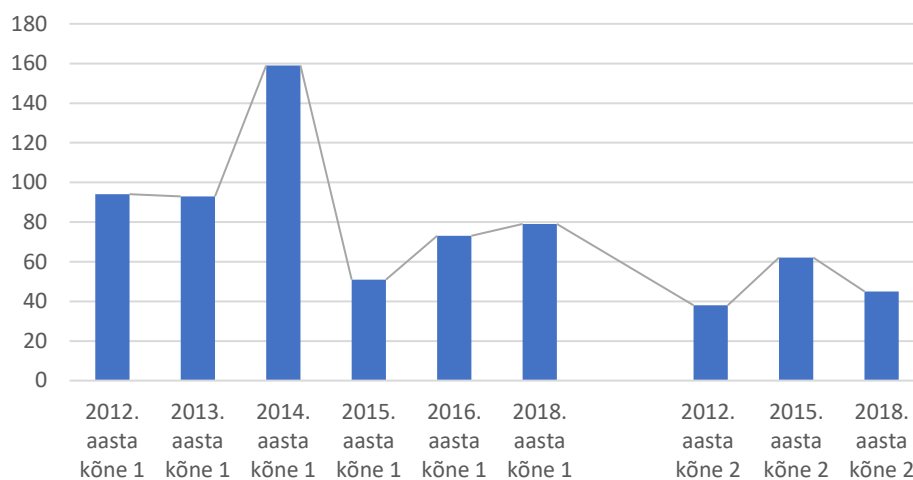

Tabel 1. Identiteedi rakendamise protsentuaalne osakaal uuritavates kõnedes. 1- kõne föderaalassambleele. 2- kõne kaasmaalaste kongressil.

Identiteedi rolli föderaalassambleel peetud kõnedes aitab seetõttu veidi paremini esile tuua identiteedi rakendamisele viitavate koodide esinemise protsendi asemel hoopis esinemise kordused. Näiteks selgus kõnede analüüsist, et riigi ja identiteedi konstrueerimise teoorias välja toodud kategooriate all rakendati vene identiteedi konstrueerimiseks erinevaid meetodeid igas föderaalassambleele peetud kõnes keskmiselt 91,5 korda, kaasmaalaste kongressil peetud kõnedes keskmiselt aga 48,3 korda.

Identiteediga seotud teemade rakendamise kordused ilmestavad seega paremini, kui palju on Putin ka föderaalassambleele peetud kõnedes viidanud identiteedi olulisusele. Üldist tulemust see aga ei muuda, kuna seal peetud kõned olid ka oluliselt pikemad, mistõttu on suurem korduste arv võrreldes kaasmaalaste kongressil peetud kõnedega loogiline.

Identiteedi osiste mainimine kordustes

Tabel 2. Identiteedi osiste mainimine kordustes. 1- kõne föderaalassambleele. 2- kõne kaasmaalaste kongressil.

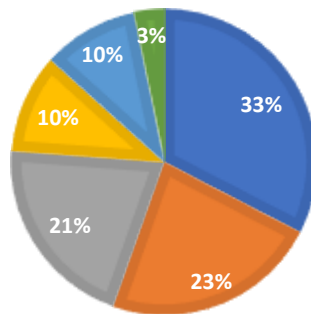
Analüüsidest identiteedi rakendamist kõnedes aastate kaupa selgus, et mõlemates kõnedes oli identiteedi osakaal aastate lõikes küllalt sarnane, kuid tõusis märgatavalt aastal 2014 seoses Krimmi ja Ukraina teema esilekerkimisega ning langes aastal 2015, kui suuremas osas keskenduti konkreetsetele majanduslikele meetmetele, võitlemaks sanktsioonidega. Siinkohal esines erinevus ka föderaalassambleele peetud kõnede ja kaasmaalastele peetud kõnede vahel, sest esimese puhul langes identiteedi rakendamine kõnes 13%, teise puhul aga 10% (vt tabel 1). Antud vahe ei ole küll määrav, kuid kinnitab eelnevalt juba välja toodud tõsiasja, et kaasmaalastele suunatud kõnedes mängib identiteedi roll olulisemat kaalu, sest väljaspool Venemaad elavate inimeste sidumine ühise vene identiteediga on Kremli jaoks võtmetähtsusega, kuna aitab seeläbi säilitada ja ka laiendada nende rahvusvahelist mõju (vt tabel 1).

Kõnede analüüsimise tulemusel selgus ka, et teoorias välja toodud kuus tasandit – poliitiline, kultuuriline, psühholoogiline, ajalooline, majanduslik ja territoriaalne – rakendati igas uuritud kõnes. Enim kasutatud tasandiks rahvusliku identiteedi konstrueerimisel kujunes poliitiline tasand, mis moodustas kokku 33% suuruse osa. Rakendamise tiheduse arvestuses oli teisel kohal kultuuriline tasand, moodustades 23%, ning kolmandal kohal psühholoogiline tasand, moodustades 21% kõigist

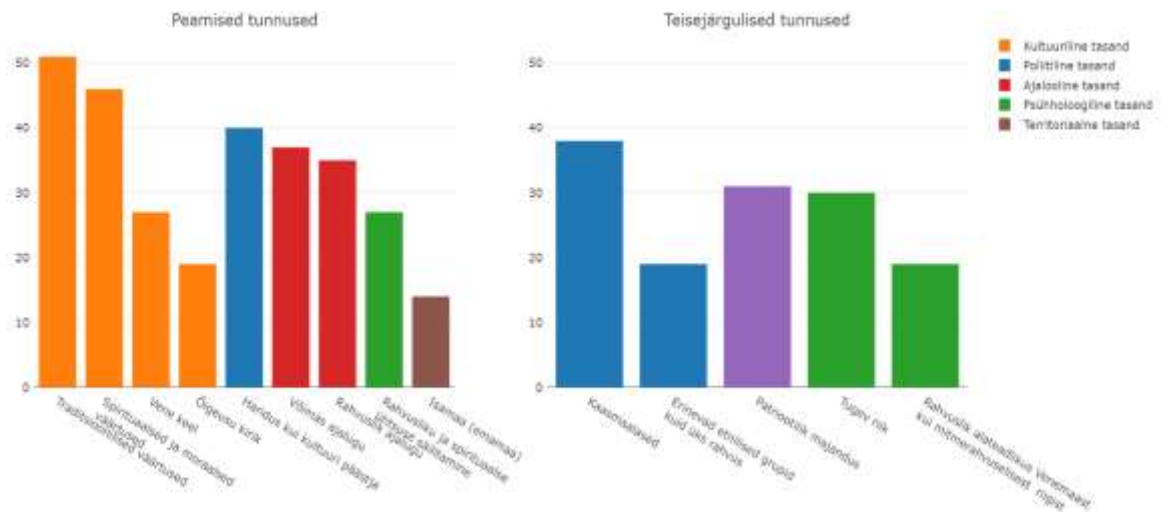
identiteeditasanditest. Neljas ja viies olid vastavalt ajalooline tasand 10% ja territoriaalne tasand 3%.

IDENTITEEDI KONSTRUEERIMISE TASANDITE OSAKAAL KÕNEDES

■ Poliitiline ■ Kultuuriline ■ Psühholoogiline
 ■ Ajalooline ■ Majanduslik ■ Territoriaalne

Tabel 3. Identiteedi konstrueerimise tasandite osakaal kõnedes.

Tabel 4. Peamised ja teisejärgulised tunnused kõnedes.

4.2 Peamised identiteedi osised ja nende kasutamise eesmärgid

Kvalitatiivse sisuanalüüsi käigus selgus, et kõnedes enim esinenud meetoditeks kujunes traditsioonilistele, spirituaalsetele ja moraalsetele väärtustele rõhumine. Traditsiooniliste, spirituaalsete ja moraalsete väärtuste rakendamise eesmärgiks oli suurendada Venemaa rahvaste ühtsustunnet ja truudust ajaloolisele pärandile, sealjuures suuresti vastandudes liberaalsetele väärtustele. Oma väärtuste loomise peamiseks eesmärgiks tundub olevat soov luua väärtused ja moraal, mis ühendaks kõiki Venemaal elavaid rahvaid ning kaasaks ka need, kes elavad välismaal, luues nii suure vene mõjusfääri. Seetõttu pidas Putin globaalsete väärtuste pealetungi ka ohuks Venemaa ühtsusele. Ühiseid traditsioonilisi, spirituaalseid ja moraalsete väärtusi rakendatakse ka eesmärgiga suurendada rahva toetust võimule, kuna Putin kuvab ennast nende väärtuste kaitsjana ja edasikandjana.

„Me peame kogu südamest toetama institutsioone, mis on traditsiooniliste väärtuste kandjad, kes on ajalooliselt tõestanud oma võimet neid väärtusi põlvest põlve edasi anda. ... Seadus võib moraali kaitsta ja seda teha, kuid seadus ei saa sisendada moraali (Putin 2012a).“¹

Rahvusliku identiteedi loomiseks rakendatakse tihti ka haridust. Haridust kuvatakse kultuuri päästjana ning seda seostatakse eelnevalt mainitud traditsioonidega ning patriotismi ja suveräänsuse säilitamisega. Haridussüsteemi rakendamise eesmärgiks tundub lisaks õpetamisele olevat ka formuleerida ühine vene identiteet, et vene noortest kasvaks vastutustundlikud kodanikud, kes on immuunsed globaalse mõju suhtes ja kes austavad traditsioonilisi väärtusi ning on truud riigivõimule. Kuna hariduse levitamine on iseloomult neutraalne, on seda võimalik kõnede kaudu levitada nii siseriiklikule kui ka välisele kuulajaskonnale, kandes niiviisi edasi ka eelnevalt mainitud traditsioone. Ühine haridus ja traditsioonid aga aitavad samuti ühendada riiki ja levitada vene mõju ka välismaal.

¹ „We must wholeheartedly support the institutions that are the carriers of traditional values, which have historically proven their ability to pass these values from generation to generation. The law can protect morality and should do so, but a law cannot instil morality.“

„Me vajame koole, mis teevad rohkem kui lihtsalt õpetavad; õpetamine on väga oluline - tegelikult kõige olulisem -, kuid me vajame ka koole, et aidata meie rahva kodanikel kujundada oma identiteeti, omandades rahva väärtusi, ajalugu ja traditsioone. Me vajame avatud mõtlemisega inimesi, kellel on tugevad sisemised teadmised kultuuri kohta, kes on võimelised loovalt ja iseseisvalt mõtlema (Putin 2013a).“²

Kõigis kõnedes toodi välja ka Venemaa ajaloo kuvamine võimsa ja rahvuslikuna. Ajaloo võimsana kuvamine aitab luua rahvusliku alateadvuse Venemaast kui tugevast riigist, millel on rohkem kui tuhandeaastane ajalugu ning ajalooline kohustus seista globaalse ja regionaalse stabiilsuse eest. Ajalugu saab seeläbi rakendada ka õigustamaks Putini välispoliitikat. Ajaloo rahvuslikuna kuvamise käigus rõhutati peamiselt Venemaa rahvaste üle elatud katsumusi ning riigi ja rahva sidet, mida peeti ka Venemaa tugevuse aluseks. Antud meetme eesmärgina võib näha soovi ühendada riigi vastuolulised ajalooperioodid, loomaks pildi Vene Föderatsioonist kui üle tuhande aasta eksisteerinud impeeriumist. Ajaloole viidati tihti koos poliitiliste ja psühholoogiliste tasandi meetmetega nagu rõhumine poliitilisele ja psühholoogilisele suveräänsusele või tugevale riigile. Üldiselt aga tundus ajaloo rakendamise eesmärgiks olevat soov ehitada globaalne vene rahvus, kes on mõjukas ja ühtne.

„Et taaselustada rahvuslikku alateadvust, peame siduma ajaloolised ajastud ja saama tagasi arusaamise lihtsast tõest, et Venemaa ei alganud 1917. aastal või isegi 1991. aastal, vaid pigem, et meil on ühine, pidev ajalugu, mis ulatub üle tuhande aasta, ja me peame sellele tuginema, et leida sisemine tugevus ja eesmärk meie riiklikus arengus (Putin 2012a).“³

Ühe peamise rahvusliku identiteedi osisena rakendati kõnedes ka vene keelt. Vene keelt nähti kui vahendit levitamaks vene identiteeti ja tugevdamaks Venemaa positsiooni väljaspool selle ametlikke piire, õpetades üha rohkematele inimestele vene keelt. Vene keele rakendamine ühe peamise meetmena loomaks rahvuslikku vene identiteeti on ka loogiline, kuna vene keele abil on lihtsam vene identiteeti inimestele seletada, isegi kui inimene on mujalt riigist pärit. Seetõttu loob see esimese eelduse kaasamiseks teda vene rahva hulka ning suurendab tõenäosust, et tal tekib Venemaaga teatud personaalne side.

² „We need schools that do more than just teach; teaching is very important –most important, in fact – but we also need schools to help our nation’s citizens form their identity, absorbing the nation’s values, history and traditions. We need open-minded individuals with a strong internalised knowledge of culture, capable of thinking creatively and independently.“

³ „In order to revive national consciousness, we need to link historical eras and get back to understanding the simple truth that Russia did not begin in 1917, or even in 1991, but rather, that we have a common, continuous history spanning over one thousand years, and we must rely on it to find inner strength and purpose in our national development.“

“Oleme teadlikud Venemaa kultuuri, ajaloo ja keele kõikehõlmavast, ühendavast rollist meie paljuetnilise rahvastiku jaoks ning me peame seda silmas pidades üles ehitama oma riigi poliitika, sealhulgas hariduses (Putin 2013a).“⁴

“Peamiseks väljakutseks on säilitada etniline ja kultuuriline identiteet ning tugevdada vene keele positsiooni teistes riikides, eriti endises Nõukogude Liidus (Putin 2012b).“⁵

Kõigis kõnedes toodi välja ka õigeusu kiriku roll. Putin ei maininud küll kõnes kunagi otse, et õigeusk on Venemaa ainus tunnustatud usund, kuid selle roll toodi sellegipoolest välja igas kõnes ning seda nähti kui ühte peamist institutsiooni, mis aitab edasi kanda riiklikult soositud traditsioonilis ja spirituaalseid väärtuseid ning moraalseid norme. Õigeusu kirikut seostati ajalooliselt Venemaa riigi tekkega ning selle ühe siseriikliku eesmärgina nähti riigivõimu toetavat rolli. Teise eesmärgina õigeusu kiriku puhul rõhutati ka selle rollile mõju säilitamisel ja suurendamisel välismaal, religioosse sideme hoidmisega õigeusu kiriku ja kaasmaalaste vahel. Õigeusu kirikut rakendatakse ka kui traditsioonilist haridust edendavat organisatsiooni, aidates seeläbi edendada vene identiteeti toetavat haridust.

“Tahaksin märkida vene õigeusu kiriku ja teiste traditsiooniliste religioonide erilist rolli vaimses hariduses ning humanitaarsete ja kultuuriliste sidemete tugevdamisel vene diasporaa ja selle ajaloolise kodumaa vahel (Putin 2012b).“⁶

Viimase meetodina, mida rakendati kõigis kõnedes, on Venemaa territooriumile viitamine kui isamaale või emamaale. Isamaa mõiste rakendamise eesmärgiks tundub olema romantiseerida Venemaa ajalugu ja rahva ühtsust läbi territooriumi. Vene riigi territooriumi nähakse kui ühte peamistest alustest, mis on kujundanud vene riiki ning mille eest on võidelnud juba vene rahva esiisad. Territooriumi romantiseerimine võimaldab Putinil tekitada paljurahvuselises riigis nagu Venemaa, inimeste vahel ühtsustunnet ning aitab kaasa ühtse riigi ja identiteedi konstrueerimisele, mis on oma ideelt natsionalistlik ja toetav tema võimu suhtes. Ühise territooriumi romantiseerimise teise eesmärgina tundus analüüsi tulemusel olema ka soov säilitada kontakt endistes

⁴ „We are aware of the all-encompassing, unifying role of Russian culture, history and language for our multi-ethnic population, and we must build our state policy with this in mind, including in education

⁵ A key challenge is to preserve ethnic and cultural identity and to strengthen the position of the Russian language in other countries, especially in the former Soviet Union.“

⁶ „I would like to note the special role of the Russian Orthodox Church and other traditional religions in spiritual education and strengthening humanitarian and cultural ties between the Russian diaspora and its historical homeland.“

Nõukogude liidu riikides või Tsaari riigi aegsetel territooriumitel elava vene diasporaaga.

Kokkuvõttes selgus antud töös läbi viidud kvalitatiivse sisuanalüüsi tulemusel, et kõnedes rakendati rahvusliku identiteedi loomiseks kuut peamist tunnust:

- 1) Traditsiooniliste, spirituaalsete ja moraalsete väärtuste edendamine ja säilitamine (kokku 51 ja 46 korda).
- 2) Hariduse kuvamine kultuuri päästjana (kokku 40 korda).
- 3) Võimsale ja rahvuslikule ajaloole rõhumine tugevdamiseks rahvuslikku ühtsustunnet ja rahvusvahelist autoriteeti (kokku 37 ja 35 korda).
- 4) Vene keel kui vahend ühendamaks vene rahvast nii siseriiklikult kui ka suurendamiseks Vene mõju riigiväliselt vene diasporaa kaudu (kokku 27 korda).
- 5) Õigeusu kirik kui traditsiooniliste ja spirituaalsete väärtuste edasikandja ja riigivõimu toetav institutsioon (kokku 19 korda).
- 6) Territooriumi romantiseerimine, loomaks ühtsustunnet rahva hulgas (kokku 14 korda).

4.3 Teisejärgulised meetodid

Teisejärgulisteks meetoditeks liigitati koodid mida ei rakendatud küll kõigis kõnedes, kuid mida rakendati kokku vähemalt seitsmes kõnes ning vähemalt korra nii föderaalassambleele peetud kõnes kui ka kaasmaalastele peetud kõnes.

Üheks kõnedes palju rakendatud vene identiteedi osiseks oli viitamine kaasmaalaste olemasolule ning millega koos toodi välja vene diasporaa, ühine keel ja väärtused. Kaasmaalastena kuvatakse kõiki endiste Vene impeeriumi ja Nõukogude liidu elanike otseseid järglasi, kes räägivad vene keelt, austavad traditsioone ning peavad ennast osaks vene diasporaast, mistõttu tundub, et kaasmaalaste peamiseks eesmärgiks on laiendada vene rahvust. Kaasmaalasi nähti siseriiklikult ka kui tunnistust Venemaa ajaloolisest võimsusest ning neid rakendati föderaalassambleele peetud kõnedes tihti koos psühholoogilise tasandi meetodiga Venemaast kui tugevast riigist. Selle põhjal tundub, et kaasmaalaste rakendamise eesmärk on ka siseriiklikult luua Venemaast tugeva riigi kuvand. Kaasmaalaste puhul rõhutati ka vajadusele kaitsta nende kui vähemuse huve

diskrimineerimise eest ning vajadusele tagada nende õigused vene kultuurile, keelele ja nii traditsioonilistele kui spirituaalsetele väärtustele. Seetõttu võib kaasmaalaste rakendamise eesmärgina näha ka rahvusvahelise autoriteedi suurendamist.

“Kaasmaalased, vene keele ja vene kultuuri kandjad, Vene impeeriumis ja Nõukogude Liidus sündinute otsesed järeltulijad, kes soovivad alaliselt elada meie riigis ja seetõttu loobuda oma praegusest kodakondsusest (Putin 2012a).“⁷

“ Oluline ülesanne on pakkuda meie kaasmaalastele usaldusväärset kaitset igasuguse diskrimineerimise vastu ja tagada nende seaduslikud õigused ja vabadused. See hõlmab selliseid põhiõigusi nagu võimalus oma riigi keelt õppida ja säilitada oma kultuurilisi ja vaimseid traditsioone (Putin 2015b).“⁸

Populaarne kõnedes rakendatud identiteedi osa oli ka rõhuline rahvuslikule majandusele, mille autor kodeeris üldiselt kui patriootliku majanduse. Patriootlikku majandust nähti ideelt laiemalt kui lihtsalt majandust. Patriootliku majanduse all mõeldi, et kõik inimesed toetavad oma riigi majandust riigi säilimise eesmärgil ning seetõttu nähti seda ka otseses korrelatsioonis Venemaa suveräänsuse säilitamisega. Antud meede viitab kaudselt Putini soovile pidurdada Venemaa raha välismaale liikumist, mis on tõusnud probleemiks eriti pärast sanktsioonide kehtestamist. Seetõttu kuvab Putin Venemaad kui majanduslikult teiste riikide vangis olevat riiki, kes peab saama iseseisvaks. Patriootliku majanduse kontseptsiooni all rõhutakse ka omade ressursside olulisusele, rahva taatele, rahvusliku olulisusega projektidele ning rahvuslikule ettevõtlusele. Rahvusliku majanduse teiseks eesmärgiks sõnastati kõnedes majanduse riigi heaks tööle panemine. Kõik inimesed ja ettevõtted peavad selle saavutamiseks töötama lisaks isikliku edule ka riigi edu nimel. Patriootliku majanduse siseriiklikutele eesmärkidele lisaks rakendati seda ka välispoliitilise mõjuvõimu laiendamise eesmärkidel. Siinkohal rõhutati just peamiselt endiste Nõukogude liidu riikidega sõlmitud Euraasia majandusliku liidu ja Iseseisvate riikide vabakaubanduse liidu (CISFTA) olulisust.

⁷ „Compatriots, the bearers of the Russian language and Russian culture, the direct descendants of those who were born in the Russian Empire and the Soviet Union, for those who want to take up permanent residence in our country and, therefore, to give up their current citizenship.“

⁸ „An important task is to provide reliable protection to our compatriots against all sorts of discrimination and to ensure their lawful rights and freedoms. This includes such key rights as the opportunity to study their national language and to retain their cultural and spiritual traditions.“

„Me ei saa olla rahul tänase olukorraga, kui Venemaa eelarve, sotsiaalvaldkond, on põhimõtteliselt teiste riikide finants- ja kaubaturgude pantvang (Putin 2012a).“⁹

“Ettevõtted peaksid töötama, et saavutada nii oma kui ka riigi edu; ja tootma andekaid, mõistlikke korraldajaid, patroone ja patrioote, nagu see oli Venemaa varasematel aegadel. Siis ja ainult siis saavad ettevõtjad laialdase avalikkuse austuse (Putin 2012a).“¹⁰

Kõnedes mainiti palju ka Venemaad kui tugevat riiki. Tugeva riigi ideed rakendati järjepidevalt eelkõige kirjeldades riigivõimu. Tugeva riigi all rõhutati peamiselt sõjaväelisele jõule, Venemaa suveräänsusele ja rahvusvahelisele autoriteedile aga ka rahvuslikule uhkustundele. Venemaa kui tugeva riigi kuvamine aitab kasvatada rahva hulgas patriootlikku suhtumist ning seeläbi ka toetust võimule. Tugeva riigi kuvandit ei rakendata peamise meetodina eeldatavasti seetõttu, et see tekitaks liialt suuri välispoliitilisi pingeid ning ei ühtiks üldise globaalse rahulooja kuvandiga, mida Putin rakendas sageli kaasmaalastele peetud kõnedes.

“Et Venemaa oleks suveräänne ja tugev riik, peab meid olema rohkem ja me peame oma moraali, pädevuste, töö ja loominguliste püüdluste osas paremad olema (Putin 2012a).“¹¹

“Kui mõnede Euroopa riikide jaoks on rahvuslik uhkus juba ammu unustatud kontseptsioon ja suveräänsus on liiga suur luksus, on tõeline suveräänsus hädavajalik Venemaa ellujäämiseks (Putin 2014a).“¹²

Tugeva riigiga koos rakendati sagedasti ka meetodit, mille kohaselt peaks vene inimestel olema rahvuslikult orienteeritud alateadvus. Rahvusliku alateadvuse all pidas Putin silmas ideed, mille kohaselt Venemaa rahvastele on omane tugev ühtsustunne ning nii riik kui ka rahvas peavad töötama koostöös ning üksteist usaldama. Teksti analüüsile põhinedes tundub, et antud meetodi kasutamise eesmärgiks on suurendada rahva ühtsustunnet läbi patriootliku suhtumise valitsusse. Iga rahvuslikult orienteeritud alateadvusega inimene peaks seega tundma vastutust oma riigi eest ning käituma juba alateadlikult riigi huvides.

⁹ „We cannot be satisfied with today’s situation, when the Russian budget, the social sector, are basically held hostage to the financial and commodities markets of other countries.“

¹⁰ „Businesses should work to achieve their own success as well as that of the nation; and should breed talented, sensible organisers, patrons and patriots, as was the case in earlier times in Russia. It is then and only then that entrepreneurs will be able to gain widespread public respect.“

¹¹ „For Russia to be a sovereign and strong nation there must be more of us and we must be better in our morality, competences, work and creative endeavours.“

¹² „If for some European countries national pride is a long-forgotten concept and sovereignty is too much of a luxury, true sovereignty for Russia is absolutely necessary for survival.“

“Lubage mul veel kord öelda, et kui räägime solidaarsusest ja ühtsusest, siis me mõtleme meie inimeste teadlikust ja loomulikust konsolideerimisest Venemaa eduka arengu huvides (Putin 2016a).”¹³

Rahvusliku identiteedi kujundamisel rõhus Putin oma kõnedes palju ka Venemaa paljurahvuselisele elanikkonnale, eristades kahte peamist gruppi. Esiteks inimesed, kes on etnilised venelased (ruskii) ja siis need, kes on osa vene kultuuriruumist (rossijanin). Putin ei rõhunud kõnedes aga ühegi etnilisele grupile kui teisest ülemlikule, mis on ka loogiline, kuna selline lause tekitaks siseriiklikult suurt pahameelt. Küll aga võis süvendatud tekstianalüüsi tulemusel mõista, et ruskii etnilist gruppi nähti kui ajaloolist vene riigi baasi ning seetõttu ka teistest natuke olulisemana.

Laiema rahvusliku käsitluse eesmärgiks tundub olema soov säilitada Venemaa kui impeeriumi kuvand, mis koosneb mitmetest rahvastest, kes elavad üheskoos ühes riigis. Sellist erinevate kultuuride, keelte, usundite ja tavade üleüldist toetamist rakendab Putin ka loomaks Venemaast kuvandit, kui rahvusvahelisel tasandil inimeste õiguste eest seisjat ja natsionalismi vastu võitlejat. Laiem rahvuslik käsitlus lubab aga suurendada ka vene diasporaad, kuna kodanikuks saamiseks ei pea palju muud tegema kui oskama vene keelt ja pidama lugu riiklikest väärtusest ja riigivõimust.

“Venemaa tugevus seisneb kõigi oma rahvaste vabas arengus, selle mitmekesisuses, kultuuride, keelte ja traditsioonide harmoonias, vastastikusel austuses ja dialoogis kõigi usundite vahel, sealhulgas kristlased, moslemid, juudlased ja budistid. ...Me peame kindlalt vastu astuma igale ekstremismi ja ksenofoobia ilmingule, kaitstes samas oma etnilist ja usulist kokkulepet, mis on meie ühiskonna ja Vene riikluse ajalooline alus (Putin 2015a).”¹⁴

¹³ Let me say again that when we speak of solidarity and unity, what we mean is conscious and natural consolidation of our people in the interests of Russia’s successful development

¹⁴ Russia’s strength lies in the free development of all its peoples, its diversity, the harmony of cultures, languages and traditions, mutual respect for and dialogue between all faiths, including Christians, Muslims, Judaists and Buddhists. ...

We must firmly resist any manifestation of extremism and xenophobia while defending our ethnic and religious accord, which is the historical foundation of our society and the Russian statehood.”

Putini kõnedes rakendatud rahvusliku identiteedi teisejärgulised meetodid olid järgmised.

- 1) Kaasmaalased, kui väljaspool Venemaa territooriumi elavad ja sama identiteeti jagavad inimesed, kes üheskoos moodustavad vene diasporaa (kokku 38 korda).
- 2) Patriotlik majandus, mis lisaks isiklikule majanduslikule edule seab eesmärgiks ka riikliku edu (kokku 31 korda).
- 3) Venemaa kuvamine tugeva riigina, tagamaks rahvuslikku uhkust ja rahvusvaheline autoriteet (kokku 30 korda).
- 4) Rahvuslik alateadvus, tagamaks iga inimese vastutuse riigi ees ning seeläbi ka truuduse (kokku 19 korda).
- 5) Erinevad etnilised grupid, kuid üks rahvas (liider grupp ruskii), säilitamaks Venemaa imperialistlikku kuvandi (kokku 19 korda).

4.4 Tulemus

Töö tulemusena selgus, et identiteedi mainimise osakaal kõnedes on olnud alates 2012. aastast püsivalt üsnagi kõrge. Identiteedi konstrueerimist oli märgata igal identiteedi konstrueerimise tasandil kõigis uuritud kõnedes. Rahvusliku identiteedi konstrueerimise tasandite statistika põhjal on aga näha, et Vladimir Putin konstrueerib vene identiteeti peamiselt rakendades poliitilise tasandi meetmeid nagu rõhuline poliitilisele suveräänsusele ja kaasmaalaste toetamisele. Laialdaselt on rakendatud ka kultuurilise ja psühholoogilise tasandi meetmeid nagu vene keel ja rahvuslik alateadvus.

Töös läbi viidud analüüsi tulemusel selgus, et uuritud kõnedes rakendati kuut peamist meetodit. Enim rakendatud rahvusliku identiteedi meetoditeks kõnedes on rõhuline ühistele traditsioonilistele ja spirituaalsetele väärtustele. Traditsiooniliste väärtuste all nähakse eelkõige konservatiivseid väärtusi, mis vastanduvad globaalsetele väärtustele. Spirituaalsete väärtuste all peetakse peamiselt silmas aga religioosseid väärtusi ja nende säilitamist. Rahvusliku identiteedi konstrueerimise teiseks enim levinud meetodiks kõnedes oli hariduse rakendamine vene traditsioonide ja kultuuri säilitamiseks. Hariduse rolliks peeti lisaks noorte õpetamisele ka vene identiteedi levitamist, kasvatamaks riigile

lojaalseid kodanikke, kes on immuunsed globaalse mõju suhtes. Kolmas vene rahvuslikust identiteedi konstrueerimisel kasutatud meede oli Venemaa ajaloo kuvamine rahvusliku ja võimsana, eesmärgiga suurendada Vene rahva ühtsust ja laiendada rahvusvahelist autoriteeti. Ühtsustunde tugevdamise, riigivõimu toetamise ja rahvusvahelise autoriteedi suurendamise eesmärgil rakendati ka sageduselt neljandat ja viiendat meetodit, milleks olid vene keel ja õigeusu kirik. Viimaseks kujunes kõnedes territoriaalse tasandi alla liigituv meede, kus ühist territooriumi kutsutakse romantiseerivalt isamaaks või emamaaks, eesmärgiga liita elanikkonda ühise territooriumi kaudu.

Võrreldes töö tulemusi varasemate teooriaosas ja teaduskirjanduses välja toodud Venemaa identiteedi osistega selgus, et paljusid neist, nagu näiteks traditsioonilisi ja spirituaalseid väärtuseid, ajaloolist pärandit, isamaad, vene keelt ja õigeusu kirikut rakendab Putin ka kõigis oma kõnedes. Sellest võib järeldada, et need tunnused on Putini poolt konstrueeritava identiteedi baasiks. Tunnus, mida otseselt teoorias ega varasemas teaduskirjanduses ei mainita, kuid mis antud töö analüüsi tulemusel tõusis üheks viiest enim kasutatud identiteedi osiseks, oli haridus. Hariduse rollina nähti õpetamise kõrval ka rahvusliku identiteedi levitamist ning riigile truude kodanike kasvatamist. Seda rakendati ka kui meedet, mis aitab vene mõju levitada väljaspoole, peamiselt endistesse Nõukogude Liidu maadesse. Teaduskirjanduses välja toodud Russki Mir kontseptsioonile viitas Putin oma kõnedes aga harva. Seda rakendati pigem haridusprojekti osana ning sellele viidati otse vaid 2015. ja 2018. aastal peetud kõnes kaasmaalaste kongressil.

Teisejärguliste meetodite hulka liigitusid ka teaduskirjanduses välja toodud peamised vene identiteedi osised nagu etnilised grupid (russkii ja rossijanin), patriotism, poliitiline ja psühholoogiline suveräänsus ning vene elulaad. Etniliste gruppide roll ei liigitunud tekstianalüüsi järgi peamiseks identiteedi osiseks, kuna sellele viidati teistega võrreldes kõnedes pigem vähe ning etnilistest rahvusgruppidest räägiti pigem kaudselt. Selle eeldatavaks põhjuseks on Putini huvi vältida liigset rahvuslusele kaldumist, kuna see läheks vastuollu tema paljurahvuselise riigi kuvandiga ning võiks seetõttu ohustada riigi stabiilsust.

Teoorias välja toodud psühholoogiline ja poliitiline suveräänsus olid siseriiklikult küll ühed enim rakendatud meetmed, kuid nende rakendamine vaid föderaalassambleele

peetud kõnedes näitas, et need meetodid on suunatud vaid siseriiklikule kuulajaskonnale ning neid ei rakendata universaalselt kõigis kõnedes. Sama olukord sarnaselt poliitilisele ja psühholoogilisele suveräänsusele oli ka vene elulaadi kontseptsioonile ja patriootlikkusele rõhumisega. Tugevamate tunnuste väljajätmine rahvusvahelisele kuulajaskonnale peetud kõnedes on mõistetav, kuna aitab kuvada Venemaad globaalse rahuloojana ning veenda vene diasporaad, et välisriikide hirm Venemaa ees ei ole muud kui russofoobia.

Kõnedes toodi välja ka Smithi teoorias mainitud ühine majandus, kuid see ei liigitunud peamiseks identiteedi osaks, kuna seda ei rakendatud 2012. ja 2018. aasta kaasmaalastele peetud kõnedes ning selle roll tõusis pigem esile alles pärast sanktsioonide kehtestamist Venemaale. Kõnedes esines ka märke teaduskirjanduses välja toodud tugeva Venemaa kontseptsioonist, kuid tekstianalüüsi tulemusel selgus, et seda ei mainitud üldse 2012. ja 2018. aasta kaasmaalaste kongressidel peetud kõnedes. Sellest võib järeldada, et kuigi antud kontseptsioon võib olla olulisel kohal üldises rahvusliku identiteedi strateegias, siis kaasmaalastele suunatud kõnedes ei mainita seda eeldatavasti samadel põhjustel, mis eelnevas lõigus juba välja toodud.

Kõnedes rõhutati ka kaasmaalaste rollile seoses vene diasporaaga, kuid erinevalt eelmisest tunnusest ei mainitud kaasmaalasi 2015. ja 2016. aastal föderaalassambleele peetud kõnedes, kui peamiselt võideldi sanktsioonidega. See tähendab, et kaasmaalasi nähakse küll olulise osana vene diasporaast, kuid probleemsematel aegadel neile kui peamisele vene identiteedi osale enam kõnedes ei rõhuta.

Kõnedes kasutatud identiteedi osiste, temade ja meetodite rakendamise eesmärkide analüüsist selgus, et Putin rakendab neid peamiselt kahel eesmärgil: esiteks võimaldavad need tal tagada siseriikliku stabiilsuse, sest rahvuslikule identiteedile rõhumise abil saab Putin vältida erimeelsusi ning luua ühise vaenlase abil rahva seas patriootlikku suhtumist, suurendades nii omakorda toetust oma võimule ka raskematel hetkedel; teiseks aitab tugev rahvuslik identiteet suurendada Venemaa autoriteeti ning laiendada selle mõju välismaal.

Üldiselt selgus töö tulemusel, et Putin on väljendanud kõnedes järjepidevalt soovi konstrueerida üldine vene identiteet, mis aitaks tal taastada Venemaa endise hiilguse ning kindlustaks tema võimu. Selleks kasutab ta peamiselt poliitilisi, kultuurilisi ja

psühholoogilisi meetodeid, rakendades nende levitamiseks vene keelt ja õigeusu kirikut, aga ka kuvandit ühisest ajaloost ja ajaloolisest isamaast. Töö tulemusel sai selgeks, et erinevate identiteediga seotud teemadele, meetoditele ja nende rakendamiseks mõeldud vahenditele viidatakse kõnedes läbimõeldult ning et erinevaid sõnumeid ja meetodeid kasutatakse erinevates kõnedes ja ajaperioodidel erinevalt. Erinevate meetmete, teemade ja ideede rakendamine identiteedi konstrueerimisel tuleneb eeldatavasti soovist mitte liialt vastanduda teise Kremli poolt loodava kuvandiga, kus Venemaad kuvatakse kui globaalset rahuloojat.

Seetõttu liigitusid antud töös läbi viidud analüüsi tulemusel ka paljud teoorias ja teaduskirjanduses välja toodud tugevamad meetodid ja teemad, mis viitavad rohkem identiteedi rakendamisele riigivõimu huvides, teisejärguliste meetmete alla. Näiteks kasutati elemente nagu patriotismi edendamine, poliitilisele ja suveräänsuse kadumise ohule viitamine või vajadus suhtuda majandusse patriootlikult ainult pisteliselt teatud kõnedes. Samamoodi rakendatakse kõnedes vaid teisejärguliste meetmetena ka Vene elulaadi kontseptsiooni ja ideed vene rahva alateadvusest, mis näeb ette, et inimene seab riigi huvid kõrgemaks individuaalsetest. Valikuliselt kasutati kõnedes identiteedi konstrueerimisel ka ideed vajadusest kaitsta kaasmaalasi, ideed Venemaast kui tugevast riigist ning kontseptsiooni Venemaast kui paljurahvuselisest riigist, mille juhtivaks grupiks on etnilised venelased.

Kokkuvõte

Vladimir Putin on alates oma kolmandast ametiajast hakanud tihedamini ja järjekindlamalt rõhuma ühtse vene identiteedi konstrueerimise vajalikkusele. Varasemas teaduskirjanduses on küll uuritud vene identiteedi eripärasid, kuid valdavalt on seda tehtud üldiselt või on uuritud ainult selle rakendamise välispoliitilisi eesmärke. Autor täiendas seda uurimisvaldkonda, uurides kõikide Putini poolt föderaalassambleele ja kaasmaalaste kongressile peetud kõnede sisu vahemikus 2012–2018, tuues välja peamised tunnused, mida Putin on avalikult oma kõnedes kasutanud, ning nende kasutamise eesmärgid.

Töös valiti analüüsitavateks kõnedeks just föderaalassambleele ja kaasmaalaste kongressil peetud kõned, kuna neid on peetud järjepidevalt ning need omavad suurt tähtsust nii siseriiklikult kui väljaspool Venemaad. Oma olulise rolli tõttu võib ka eeldada, et kõned on põhjalikult ette valmistatud ning kajastavad seega kõige paremini Kremli ametlikke maailmavaatelisi seisukohti.

Konkreetsete kõnes kasutatud identiteedi osiste ja nende konstrueerimise meetodite välja toomiseks seadis autor eesmärgiks leida vastused kolmele peamisele uurimisküsimusele: esiteks, kuidas on Putin alates oma kolmandast ametiperioodist konstrueerinud Venemaa identiteeti; teiseks, mis on selle peamised osised; ning kolmandaks, mis on selle identiteedi konstrueerimise eesmärk.

Uurimisküsimustele vastuste leidmiseks kasutas autor juhtumipõhist kvalitatiivset sisuanalüüsi. Rakendas deduktiivset ja induktiivset analüüsimeetodit ning võttes arvesse nii teorias kui kõnede analüüsi käigus ilmunud osiseid selgus, et Putin on rõhunud identiteedile kõigis uuritud kõnedes ning konstrueerinud identiteeti ka kõigil kuuel teorias välja toodud tasandil.

Peamisteks kõnedes kasutatud meetoditeks kujunesid traditsiooniliste, spirituaalsete ja moraalsete väärtuste säilitamine ja nende edendamisele rõhumine, hariduse kuvamine kultuuri päästjana ning ajaloo kuvamine võimsa ja rahvuslikuna. Palju rakendati ka territoriaalset meetodit, kus territooriumile viidati romantiseerivalt kui ühisele isamaale. Vene identiteedi osana toodi kõigis kõnedes välja ka vene keele ja õigeusu kiriku roll.

Teisejärguliste meetoditena rõhuti kaasmaalastele, patriootliku majanduse vajalikkusele, Venemaale kui tugevale riigile ning rahvuslikule alateadvusele, mille kohaselt vene inimene käitub juba alateadlikult riigi, mitte isiklikest huvidest lähtuvalt. Teoorias palju rakendatud tunnustele nagu poliitiline ja psühholoogiline suveräänsus, muust maailmast eristuva vene elulaadi konstrueerimisele ning patriotismile rõhuti kõnedes pisteliselt ning kui seda tehti, siis kaudselt.

Identiteedi konstrueerimise tunnuseid kasutati aga kahel peamisel eesmärgil: esmalt sooviti suurendada siseriiklikku stabiilsust ja toetust riigivõimule, teiseks aga suurendada Venemaa autoriteeti ning mõju välismaal.

Üldiselt selgus töö tulemusel, et Putin on väljendanud kõnedes järjepidevalt soovi konstrueerida üldine vene identiteet, mis aitaks tal taastada Venemaa endise hiilguse ning kindlustaks tema võimu. Selleks kasutab ta peamiselt poliitilisi, kultuurilisi ja psühholoogilisi meetodeid, rakendades nende levitamiseks vene keelt ja õigeusu kirikut, aga ka kuvandit ühisest ajaloost ja ajaloolisest isamaast. Tööst selgus ka, et kõnedes proovib Putin hoida pigem neutraalset positsiooni, vältides järjepidevalt selliste elementide kasutamist, mis viitaks identiteedi konstrueerimisele riigivõimu huvides. Näiteks sellistele elementidele nagu patriootlikkus, poliitiline ja psühholoogiline suveräänsus, patriootlik majandus, ainult venelastele omane vene elulaad või ruskii etnilise grupi ülemlikkus, rõhutatakse kõnedes pisteliselt ja kui seda tehakse, siis pigem kaudselt, läbi teiste tunnuste. Selle peamise põhjendusena näeb autor soovi mitte minna vastuollu Kremli poolt loodava Venemaa rahvusvahelise kuvandiga, kus Venemaad kuvatakse globaalse rahuloojana.

Peamise panusena Putini poolt rakendatud identiteedielementide valdkonna uurimisse toob autor välja kuue peamise ning viie teisejärgulise meetodi tuvastamise, lisaks ka nende rakendamise kahe peamise eesmärgi välja selgitamise, milleks on esiteks soov luua siseriiklikku stabiilsust ja kindlustada oma võimu ning teiseks levitada seeläbi oma mõju rahvusvahelises sfääris.

Töö aitas välja selgitada peamised identiteedi osised, mida Putin rakendas kõnedes, ning mõista peamisi eesmärke, milleks neid kasutatakse. Saamaks aga täielikku ülevaadet Putini identiteedistrateegiast, tuleks täpsemalt analüüsida, mille alusel tehakse valikuid identiteedi osiste rakendamise osas, sest kõnede analüüsis oli näha, et paljusid

tugevamaid identiteedi osiseid rakendatakse pisteliselt ja vaid kindlale kuulajaskonnale. Selle analüüsi koostamise puhul tuleks, aga arvesse võtta ka Putini poliitikat, kus tegelikke eesmärke sageli varjatakse või viidatakse neile kaudselt.

Kasutatud allikad

- Alesina, Alberto, Reich, Bryony. 2015. „Nation-building“ https://scholar.harvard.edu/files/alesina/files/nation_building_feb_2015_0.pdf (külastatud 05. detsember, 2018).
- Anderson, Benedict. 2006. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Ashmore, Richard D, Jussim, Lee, Wilder, David. 2001. *Social Identity, Intergroup Conflict, and Conflict Reduction*. New York: Oxford University Press
- BBC. 2012. „Pussy Riot members jailed for two years for hooliganism.“ 17. august. <https://www.bbc.com/news/world-europe-19297373> (külastatud 08. detsember, 2018).
- Behraveshteh, Maysam. 2011. „Constructivism: An Introduction“ 3. veebruar. https://www.e-ir.info/2011/02/03/constructivism-an-introduction/#_edn4 (külastatud 27. november, 2018).
- Buckley, Michael. 2018. „Political Constructivism“ *Internet Encyclopedia of Philosophy*. <https://www.iep.utm.edu/poli-con/> (külastatud 08. november, 2018).
- Curranović, Alicja. 2012. *The Religious Factor in Russia's Foreign Policy: Keeping God on our Side*. Oxon: Routledge.
- Gellner, Ernest. 1998. *The State of the Nation: Ernest Gellner and the Theory of Nationalism*. Toim. Hall, John A. New York: Cambridge University Press. 196-200
- Guibernau, Montserrat. 2004. „Anthony D. Smith on nations and national identity: a critical assessment“ *Nations and Nationalism* 10(1/2): <https://pdfs.semanticscholar.org/293a/8dabdfaa7c1cbd9667eaaad2662d6875fe1f5.pdf> (külastatud 02. detsember, 2018).
- Kalmus, Veronika, Masso, Anu, Linno, Merle. 2015. „Kvalitatiivne sisuanalüüs: Deduktiivse ja induktiivse lähenemise kombineerimine“ <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalüüs> (külastatud 31. detsember, 2018).
- Kelman, Herbert. 1997. *Nationalism, Patriotism and National Identity: Social-Psychological Dimensions*. Chicago: Nelson-Hall Publishers.
- Kolsto, Pal. 2000. *Political Construction Sites: Nation Building In Russia And The Post-soviet States*. Boulder, Colorado: Westview Press. 22-51.
- Laruelle, Marlene. 2015. „The “Russian World” Russia’s Soft Power and Geopolitical Imagination“ *Center of Global Interests*. http://globalinterests.org/wp-content/uploads/2015/05/FINAL-CGI-Russian-World_Marlene-Laruelle.pdf (külastatud 07. detsember, 2018).
- Lee, Yoonmi. 2012. *Modern Education, Textbooks, and the Image of the Nation: Politics and Modernization and Nationalism in Korean Education: 1880-1910 (East Asia)*. New York: Routledge.
- Lutsevych, Orysia. 2016. „Agents of the Russian World Proxy Groups in the Contested Neighbourhood“ *Royal Institute of International Affairs*. <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2016-04-14-agents-russian-world-lutsevych.pdf> (külastatud 07. detsember, 2018).

- Mylonas, Harris. 2017. „Nation-Building“ 26. juuli. <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0217.xml> (külastatud 05. detsember, 2018).
- O'Neill, Onora. 1996. *Towards Justice and Virtue*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oxford Dictionaries. 2015. „Definition of National Identity in English“ https://en.oxforddictionaries.com/definition/national_identity (külastatud 02. detsember, 2018).
- Panov, Petr. 2010. „Nation-building in post-Soviet Russia: What kind of nationalism is produced by the Kremlin?“ *Journal of Eurasian Studies* 1: 85-94. https://ac.els-cdn.com/S1879366510000175/1-s2.0-S1879366510000175-main.pdf?_tid=8248357f-b8dc-4a7b-92b1-c1865d3fbca0&acdnat=1543094996_a626b56dd08d2d7c82fad5263effb4f6 (külastatud 25. november, 2018).
- Papkova, Irina. 2011. *The Orthodox Church and Russian Politics*. New York: Oxford University Press.
- Prizel, Ilya. 1998. *National Identity and Foreign Policy : Nationalism and Leadership in Poland, Russia and Ukraine*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Presidendi dekreet. 2012. „On the Strategy of the state national policy of the Russian Federation for the period up to 2025“ 19. detsember. <http://base.garant.ru/70284810/#friends> (külastatud 9. detsember, 2018).
- Prizel, Ilya. 1998. *National Identity and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Putin, Vladimir. 2001. „Speech by President of the Russian Federation Vladimir Putin at the Congress of Compatriots“ http://old.nasledie.ru/politvnt/19_44/article.php?art=24 (külastatud 07. detsember, 2018).
- Putin, Vladimir. 2007. „Большая пресс-конференция Владимира Путина.“ 1. veebruar. <https://lenta.ru/articles/2007/02/01/putin/> (külastatud 08. detsember, 2018).
- Putin, Vladimir. 2012b; 2015a; 2018a. „World Congress of Compatriots living abroad“ <http://en.kremlin.ru/events/president/news/59003> (külastatud 09. november, 2018).
- Putin, Vladimir. 2012b-2017a; 2018a. „Presidential Address to the Federal Assembly“ <http://en.kremlin.ru/events/president/news/56957> (külastatud 09. november, 2018).
- Putin, Vladimir. 2013d. „Заседание международного дискуссионного клуба «Валдай».“ 19. september. <http://kremlin.ru/events/president/news/19243> (külastatud 09. detsember, 2018).
- Putin, Vladimir. 2015c. „Joint meeting of the Council on Interethnic Relations and the Council on the Russian Language“ 19. mai. <http://kremlin.ru/events/president/news/49491> (külastatud 09. detsember, 2018).
- Rawls, John. 1999. *A Theory of Justice*. Belknap: Harvard University Press.
- Roberts, Peri. 2007. *Political Constructivism*. Oxon: Routledge.
- Rogers Brubaker. 1996. *Nationalism Reframed. Nationhood and the national question in the New Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Roth, Andrew. 2018. „Putin 4.0: as Russian president prepares for fourth term, what next?“ 18. märts. <https://www.theguardian.com/world/2018/mar/18/vladimir-putin-russian-president-prepares-fourth-term-what-next> (külastatud 11. detsember, 2018).
- Russki Mir. 2018a. <https://russkiymir.ru/en/news/249600/> (külastatud 7. detsember, 2018).

Russki Mir. 2018b. „THE RUSSKIY MIR PROFESSOR PROGRAM.“ <https://russkiymir.ru/en/education/> (külastatud 10. detsember, 2018).

Russki Mir Foundation. 2018c. „EDUCATION.“ <https://russkiymir.ru/en/education/> (külastatud 09. detsember, 2018).

Sherr, James. 2013. *Hard Diplomacy and Soft Coercion*. London: Royal Institute of International Affairs.

Smith, Anthony D. 1991. *National Identity*. Nevada: University of Nevada Press.

Sputnik. 2018. „Putin Discusses Orthodox Church Crisis in Ukraine with Russian Security Council.“ 12. oktoober. <https://sputniknews.com/russia/201810121068843182-russia-ukraine-putin-security-council-orthodox-church-crisis/> (külastatud 08. detsember, 2018).

Strokan, Mikhail. 2016. „Church-State Relations and Property Restitution in Modern Russia“ 18. august. <https://www.csis.org/blogs/post-soviet-post/church-state-relations-and-property-restitution-modern-russia> (külastatud 08. detsember, 2018).

Zevelev, Igor. 2016. „Russian Identity and Foreign Policy“ *Sentre For Strategic and International Studies*. https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/161208_Zevelev_RussianNationalIdentity_Web.pdf (külastatud 25. november, 2018).

The Economist. 2018. „Vladimir Putin embraces the Russian church.“ 3. veebruar. <https://www.economist.com/news/europe/21736187-it-getting-too-close-kremlin-vladimir-putin-embraces-russian-church> (külastatud 08. detsember, 2018).

Tiido, Anna. 2018. „The Russian Language as a Soft Power tool: The Construction of National Identity by the Kremlin“ 31. oktoober. <https://icds.ee/the-russian-language-as-a-soft-power-tool-the-construction-of-national-identity-by-the-kremlin/> (külastatud 09. detsember, 2018).

Tishkov, Valery. 2008. „The Russian People and National Identity.“ 9. august. https://eng.globalaffairs.ru/number/n_11287 (külastatud 09. detsember, 2018).

Tishkov, V. A. (1996). What Is Russia?: Prospects of Nation Building. *Russian Politics & Law*, 34(2), 5–27.

Trepte, Sabine, Loy, Laura S. 2017. „Social Identity Theory and Self-Categorization Theory“ 8. märts. https://www.researchgate.net/profile/Sabine_Trepte/publication/314531246_Social_Identity_Theory_and_Self-Categorization_Theory/links/5a12b8eb458515cc5aa9ee51/Social-Identity-Theory-and-Self-Categorization-Theory.pdf (külastatud 13. detsember, 2018). 1-11

Turunen, Maija. 2007. „Orthodox monarchism in Russia: is religion important in the present-day construction of national identity?“ *Religion, State and Society* 35(4): 319–334.

Vene Föderatsiooni Kultuuri Ministeerium (VFKM). 2014. „ОСНОВЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ КУЛЬТУРНОЙ ПОЛИТИКИ“ 24. detsember. <http://www.mkrf.ru/upload/mkrf/mkdocs2016/OSNOVI-PRINT.NEW.indd.pdf> (külastatud 09. detsember, 2018).

Värk, Joosep. 2018. „Õigeusklikud valivad uue juhi“ *Postimees*, 28. May.

Wendt, Alexander. 1992. „Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics“ *International Organization* 46 (2): 391-425.

Wendt, Alexander. 1999. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lisad

Lisa.1 Kodeerimistabel

Kodeerimistabel: Identiteedi konstrueerimise tasandid						
Psühholoogiline						Korduste arv
	Psühholoogiline suveräänsus					42
	Rahvusliku ja spirituaalse ühtsuse säilitamine					27
	Patriotism kui edasiviiv jõud					20
	Rahvuslik alateadlikus					19
	Sisemine energia (kirglikus)					4
	Tugev riik					30
Kultuuriline						
	Ruski mir					2
	Etnilised ja kultuursed õigused					2
	Vene õigeusu kirik					19
	Vene keel					27
	Spirituaalsed ja moraalsed väärtused					46
	Traditsioonilised väärtused					51
	Konservatiivsed väärtused					9
Poliitiline						
	Haridus kui kultuuri päästja					40
	Poliitiline suveräänsus					39
	Vene elulaad					39
	Mõjuvõimu suurendamine läbi kultuur					11
	Meedia kui viis kuidas leviatada õiget informatsiooni					10
	Erinevad etnilised grupid kuid üks rahvus					19
Majanduslik						
	Patriootlik majandus					31
	Inimeste ühendamine ühisesse majanduslikku ruumi					3
	Rahvusliku tähtsusega projektid					2
	Rahva tahe					4
	Rahvuslik ettevõtlus					10
	Omad resursid					8
	Majanduslikult iseseisev					3
Territoriaalne						
	Isamaa (emamaa)					15
Ajalooline						
	Võimas ajalugu					37
	Rahvuslik ajalugu					35

Lisa 2. Koodide esinemise sageduse tabel

Code System	2. Kõne 2018	2. Kõne 2015	2. Kõne 2012	1. Kõne 2018	1. Kõne 2016	1. Kõne 2015	1. Kõne 2014	1. Kõne 2013	1. Kõne 2012
<ul style="list-style-type: none"> ▼ Tugeva sõnumiga pildid <ul style="list-style-type: none"> ▶ Patriarh Kirilli kuvamine esireas ▶ Tugevad sõnumid ▼ Majanduslik <ul style="list-style-type: none"> ▼ Patriootlik majandus <ul style="list-style-type: none"> ▶ Majanduslikult iseseisev ▶ Omad resursid ▶ Rahva tahe ▶ Rahvusliku tähtsusega projektid ▶ Rahvuslik ettevõtlus ▶ Inimeste ühendamine ühisesse ▶ Territoriaalne ▶ Isamaa (emamaa) ▼ Psühholoogiline <ul style="list-style-type: none"> ▶ Psühholoogiline suveräänsus ▶ Rahvusliku ja spirituaalse ühtsuse säilimine ▶ Patriotism kui edasiviiv jõud <ul style="list-style-type: none"> ▶ Sisemine energia (kirglikus) ▶ Rahvuslik alateadvus ▶ Tugev riik ▼ Kultuuriline <ul style="list-style-type: none"> ▶ Russki Mir ▶ Etnilised ja kultuurilised õigused ▶ Õigeusu kirik ▶ Vene keel ▶ Traditsioonilised väärtused <ul style="list-style-type: none"> ▶ Spirituaalsed ja moraalsed väärtused ▶ Konservatiivsed väärtused ▼ Poliitiline <ul style="list-style-type: none"> ▶ Haridus kui kultuuri pärand ▶ Poliitiline suveräänsus <ul style="list-style-type: none"> ▶ Rahvusvaheline autoriteet ▶ Mõjukas riik ▶ Vene elulaad ▶ Mõjuvõimu suurendamine läbi kultuuri ▶ Meedia kui viis kuidas levitada õiget ▶ Erinevad etnilised grupid kuid üks riik <ul style="list-style-type: none"> ▶ Rossjanin ▶ Russki kui juhtiv etniline grupp ▶ Kaasmaalased <ul style="list-style-type: none"> ▶ Vene diasporaa ▼ Ajalooline <ul style="list-style-type: none"> ▶ Viimas ajalugu ▶ Rahvuslik ajalugu 									

PUTIN'S CONSTRUCTION OF NATIONAL RUSSIAN IDENTITY IN SPEECHES HELD BETWEEN 2012-2018

Kaarel Kullamaa

Summary

From the beginning of his third term, in 2012, Putin has started more consistently to talk about the necessity of preserving and spreading Russian national identity. Putin has emphasized that the 21st century is a time of change in the economic, civilizational and military spheres, and in order for Russia to remain sovereign, it should maintain and develop its national identity (Putin 2012b). In order to maintain this identity, Putin signed the strategy of the National Citizenship Policy of the Russian Federation for the period 2012 – 2025 and has created several additional programs and strategies, both for domestic and foreign audiences ever since, with the idea of propagating Russian identity. In 2014, Putin went even further and said that without a strong Russian identity, Russia as such would cease to exist (Putin 2014b). In 2016, Putin also signed a draft submitted to the Russian State Duma with the purpose of creating a federal law laying down the foundations of Russian identity (Tiido 2018; p3).

The development of Russian identity and its components has been extensively studied in the past. However, most of the work conducted is focused either on Russian identity in general or on how it is used in Russia's foreign policy. This work seeks to complement and add to this research field by highlighting the key elements of identity that Putin has publicly emphasised for both domestic and foreign audiences since the beginning of his third term. To do this, the author plans to answer three main research questions. First, how has Putin been conceptualising the Russian identity since the beginning of his third term? Secondly, what are its main components and thirdly, for what purposes is he constructing this identity? The topic is important because Putin's actions today are often considered to be unpredictable and as the author argues, the concept of Russian identity provides elements of continuity and coherence in actions that have often surprised others outside Russia.

In order to understand Putin's behaviour better, the author will analyse his speeches to the Federal Assembly and to the Congress of Compatriots between 2012-2018, with an aim to highlight those key elements that he has applied consistently before both domestic and foreign audiences. These lay out the basis of his identity concept. The elements of this concept have a fundamental consistency, they are well prepared, and they play an important national role in both Russia's domestic and foreign policy, thus making them a good reflectional source about the Kremlin's official worldview.

To find answers to the main research questions, the author used a case study based on a qualitative content analysis method together with deductive inductive coding. Coding was conducted in two stages. In the first stage, using a deductive method, the coding establishes groups corresponding to the levels of identity construction identified in Anthony D. Smith's national identity theory and the Montserrat Guibernau model of identity construction levels that were first developed. Then first codes were added to the coding groups by the deductive method, relying on Anthony D. Smith's identity construction theory and on the list of nation-building measures brought out in Petr Panov's book about nation building and the process of nationalization in Russia (Panov 2010). The main elements mentioned in the descriptive part of the work, such as the concept, Russki Mir, the Russian language and the Orthodox Church, were also added as codes. In the second stage, text analysis was then performed, adding all the methods from speeches as codes that were associated with the identity, using the inductive method. Finally, all the codes were worked through, subdivided and merged if identical. Codes were divided into subgroups according to the way they were reflected in speeches.

To offset the shortcomings of the qualitative analysis and the methodological plan, a coding memo was created for each coding group, by means of which the parts found in the text, their meaning and the purpose of their implementation were immediately recorded during the analysis, in order to ensure there would be no loss of the meaning of the contents in the codes or mixing of messages.

Applying the deductive inductive method of analysis, considering both the points brought out in the theoretical and in the speech analysis, it became clear that Putin has emphasized identity in all the speeches studied and has constructed the identity at all six levels, outlined in the theory.

The main messages, themes and methods used in the speeches were the preservation and promotion of traditional spiritual and moral values, the presentation of education as a saviour of culture, and the presentation of history as powerful and national. A territorial emphasis, the invocation of an idealised homeland, was also frequently used. Lastly, as a main means of preserving and expanding Russian identity the Russian language and the Russian Orthodox Church were used.

As secondary themes, support of compatriots, the need for an economy that supports the state and people, the image of Russia as a strong state and an idea of national subconsciousness, postulating the idea that Russians will subconsciously act in the interests of state rather than individual, were emphasized. The main themes outlined in theory, such as opting for political and psychological sovereignty, promoting a Russian way of life distinguishing them from other civilisations and the presentation of patriotism as a driving force for the country were also placed in the group of secondary themes because they were only emphasised in more internally orientated speeches before the Federal Assembly and even there, only indirectly.

The research demonstrated that identity construction was used for two main purposes. The first was to strengthen national stability and mobilise support for the state. The second was to increase Russia's authority and influence abroad.

Based on the results, it became clear that in speeches Putin demonstrates a consistent desire to underscore the greatness of a universal Russian identity and mostly uses political, cultural and psychological themes and methods together with references to common history and territory to do so. To implement those elements Russian language and the Orthodox Church are invoked as well. However, it also became clear that their forms of implementation and the location of presentation (i.e. the audience) are carefully considered. The stronger elements suggesting the construction of identity in the interests of state, such as supporting a patriotic attitude towards the state and its authorities, the distinguishing of people through political and psychological sovereignty and an economy reinforcing patriotism as well as a distinctive Russian lifestyle designed to encourage Russians to place national interest above their individual ones and demarcate ethnic Russians (*russkii*) as the bearers of these higher qualities, are emphasized only in specific speeches and even there, only indirectly, in the context of other traits. The author suggests

that the main reason for this discrimination is the desire not to contradict Russia's international image as promoted by Kremlin, which portrays Russia as a global peacemaker.

As the main contribution to this field, researching the identity elements applied by Putin, the author highlights the disclosure of six main elements and five secondary elements that have been consistently used in Putin's speeches since 2012-2018. The research also brings out the two main aims for the creation of common national Russian identity: first, to create support for the state authorities and secondly, to expand its influence abroad.

This work has served to identify the main elements of identity that Putin has applied in all the speeches studied and to understand the main goals of policy implementation. However, in order to get a complete overview of Putin's identity project and its goal, a more precise analysis should be conducted concentrating on the strategy through which specific methods of identity construction are employed. Bridging underlying concepts and strategy is important because the many of the stronger identity elements are applied selectively based on the audience and the policy requirements that exist at particular times. When compiling this analysis, however, one should take into account that Putin's real goals are often concealed or referred to obliquely.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kaarel Kullamaa (xxxxxxxxxxxx)

Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

___, mille juhendaja on Heiko Pääbo

1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 07.01.2019
